

Localització de l'activitat econòmica a la ciutat de Lleida

Joan VILAGRASSA i
GRUP D'ESTUDIS URBANS
Estudi General de Lleida

1. Objectius i fonts

El present treball¹ s'ocupa de la descripció i l'anàlisi de les pautes locacionals de l'activitat econòmica a la ciutat de Lleida, desglossant-la en la de caràcter industrial, la del comerç a l'engròs i la del comerç al detall, serveis i activitats professionals, i centrant-se, el gruix de l'article, en l'estudi d'aquestes últimes.

La informació disponible s'ha ordenat en tres parts. A la primera, es presenten les pautes locacionals diferenciades dels tres grans sectors d'activitat considerats (indústria, comerç a l'engròs i comerç al detall i serveis) i s'expliquen les característiques espacials i històriques que han portat a unes ubicacions específiques. A la vegada, una descripció global de la localització del tercer dels grups d'activitats considerats permet una primera aproximació a la delimitació dels llocs centrals de Lleida.

A la segona part, es procedeix a una desagregació per sectors homogenis d'activitats del comerç al detall i dels serveis per estudiar els diversos comportaments locacionals segons el tipus de funció urbana considerada. Això permet la diferenciació entre el que són funcions centrals, concentrades en unes poques àrees, d'aquelles altres que són presents arreu del territori, i normalment, de consum freqüent i amb una àmplia clientela en àrees urbanes reduïdes. També es presta atenció a les funcions que tenen comportaments locacionals específics i que formen àrees urbanes especialitzades.

A la tercera part, s'estudien les diferents àrees i barris de la ciutat dins del sistema intraurbà de llocs centrals assajant una caracterització dels diferents centres d'activitat de Lleida, des dels d'influència netament regional fins als de barri.

Els treballs sobre la localització intraurbana de l'activitat econòmica i de delimitació

dels llocs centrals han estat abundants arreu del món desenvolupat almenys des del decenni dels cinquanta. En el cas de Lleida, malgrat comptar amb un estudi molt valuós sobre l'estructura territorial del comerç a la ciutat (Martínez, 1984) mancava una visió sintètica i una aproximació a la delimitació dels llocs centrals. El present estudi, més descriptiu que analític pretén omplir aquest buit, oferint-ne, els resultats, com a dades a considerar per a una correcta avaluació i planificació del sector. La seva vàlua és, potser, el fet de quantificar una realitat que de forma més o menys explícita és coneguda. Els punts de partida conceptuals han estat suggerits per textos clàssics sobre el tema (Berry, 1967: 55-75; Carter, 1981: 156-73) així com per alguns estudis empírics dels quals s'han manllevat les tècniques per a l'extracció i tractament de les dades (Ferrer, 1973; Reis & Fonseca, 1981).

La principal font utilitzada ha estat el llistat de llicències fiscals del municipi de Lleida (1988), informació habitual en molts treballs sobre l'estructura comercial o sobre la delimitació de llocs centrals tant d'àmbit regional (per exemple, Pages & Brañas, 1983; Escolano, 1985) com urbà (per exemple, Ferrer, 1973; García, 1987). Altrament, sovint, tot valorant l'interès d'aquesta font s'ha posat de manifest les seves limitacions. Per la nostra part, s'ha de constatar que la llicència no ens ha permès mesurar la importància econòmica de l'activitat, tenint cada llicència el mateix valor (una unitat); d'altra banda, com és sabut, no té perquè haver-hi una correspondència entre llicència i negoci, per tant, hom parla aquí de funcions (un epígraf o agrupació d'epígrafs fiscals) i d'unitats funcionals (cada una de les llicències) sense voler significar, cada una d'aquestes últimes, un establiment; finalment, cal considerar la tasca feixuga de depuració de la font d'activitats marginals o bé sense una ubicació territorial precisa o de dubtosa rellevància cara a la delimitació de llocs centrals urbans. Malgrat això, hom pensa que els resultats obtinguts i la seva simple cartografia són prou interessants per a l'anàlisi proposada. Aquesta font principal s'ha complementat amb les Pàgines Grogues de la llista de telèfons pel que fa a les activitats professionals, que ha permès una fàcil quantificació i ubicació territorial.

La unitat territorial d'agrupació de les activitats ha estat la secció de districte censal. Unitat prou petita com per oferir, en la cartografia, una diferenciació territorial contrastada i real. L'únic problema que comporta aquesta opció ve del fet que alguns límits de seccions censals són carrers importants amb quantioses activitats. Això fa que algunes de les àrees de centralitat manifesta quedin relativament desdibuixades en repartir-se les unitats funcionals entre diverses seccions. Això, com es comentarà més endavant, ha tingut una especial incidència a l'àrea de la plaça de Ricard Viñes i encontorns, on s'hi concentra una important activitat comercial que en la cartografia queda repartida en cinc seccions diferents.

Una última consideració prèvia fa referència a l'elaboració cartogràfica de la informació. Cada grup d'activitats s'ha representat distribuïda per a cada secció censal de forma relativa. La lectura de la llegenda dels diferents mapes permet avaluar les àrees de principal concentració de les activitats així com la dispersió estadística d'aquesta concentració ja que les trames s'ordenen sempre a partir de la mitjana estadística de l'activitat que es tracti per a tota Lleida i de la seva desviació tipus. Resumint, una desviació molt elevada significarà una forta concentració en unes poques àrees mentre que una desviació baixa denotarà un més gran repartiment de l'activitat entre les seccions. Aquest sistema de representació cartogràfica s'empra en la distribució geogràfica de fenòmens socio-econòmics des de fa temps (Capel, 1968), essent molt freqüent la seva utilització en atlas socio-econòmics urbans recents (per exemple, Calvo & Herin, 1985).

2. Pautes locacionals dels grans sectors d'activitat

En aquest apartat s'analitzaran tres àmbits diferents de l'activitat econòmica de Lleida: la indústria, el comerç a l'engròs i el comerç al detall i serveis. Resumint, pot dir-se que hi ha una gran coincidència de localització entre els dos primers sectors que s'agrupen majorment en dues àrees perifèriques de la ciutat; el comerç al detall i serveis, contràriament, es localitzen en algunes de les àrees centrals de Lleida.

S'han considerat nou grans branques d'activitat industrial que totalitzen prop de 500 unitats. La figura 1 mostra el nombre d'unitats funcionals per branca. En destaquen del conjunt dues, l'alimentària i la de productes metàl·lics que representen el 27 i el 18 per cent del total d'unitats. Les altres set branques considerades representen, en tots els casos, una quantia molt menor. La figura 2 mostra el grau de concentració de la indústria en unes poques àrees, principalment, el polígon industrial, l'àrea de Pardinyes i de l'eixample més proper a l'estació del ferrocarril i les zones no urbanes del municipi. Cal destacar també la diferent relació existent entre el nombre de funcions industrials i el d'unitats segons l'àrea que es tracti (figura 3).

El polígon industrial que destaca en gran manera pel nombre d'unitats mostra una gran especialització de les funcions. La indústria alimentària suposa més del 40 per cent de l'activitat i entre aquesta, la de productes metàl·lics i la de maquinària arriben a totalitzar el 90 per cent. Aquesta especialització és també present a moltes de les partides rurals,

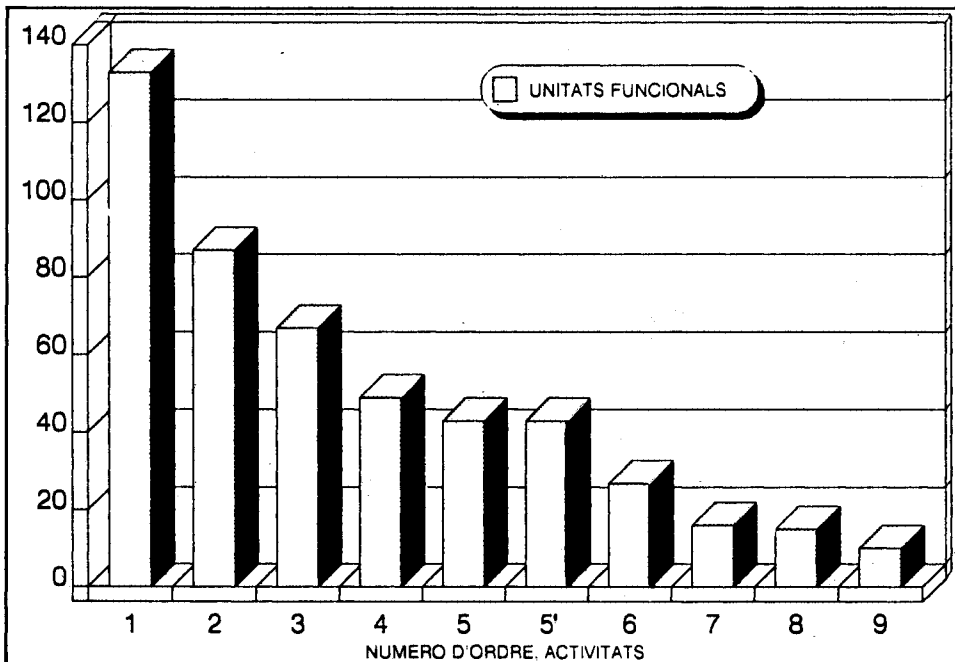

Fig. 1. Indústria. Unitats funcionals per branca d'activitat: 1. Alimentació; 2. Productes metàl·lics; 3. Tèxtils; 4. Maquinària; 5. Fusta, mobles i paper; 6. Arts gràfiques; 7. Transformació de productes no minerals; 8. Altres indústries; 9. Químiques.

Plànol de la ciutat de Lleida
Seccions de Districte

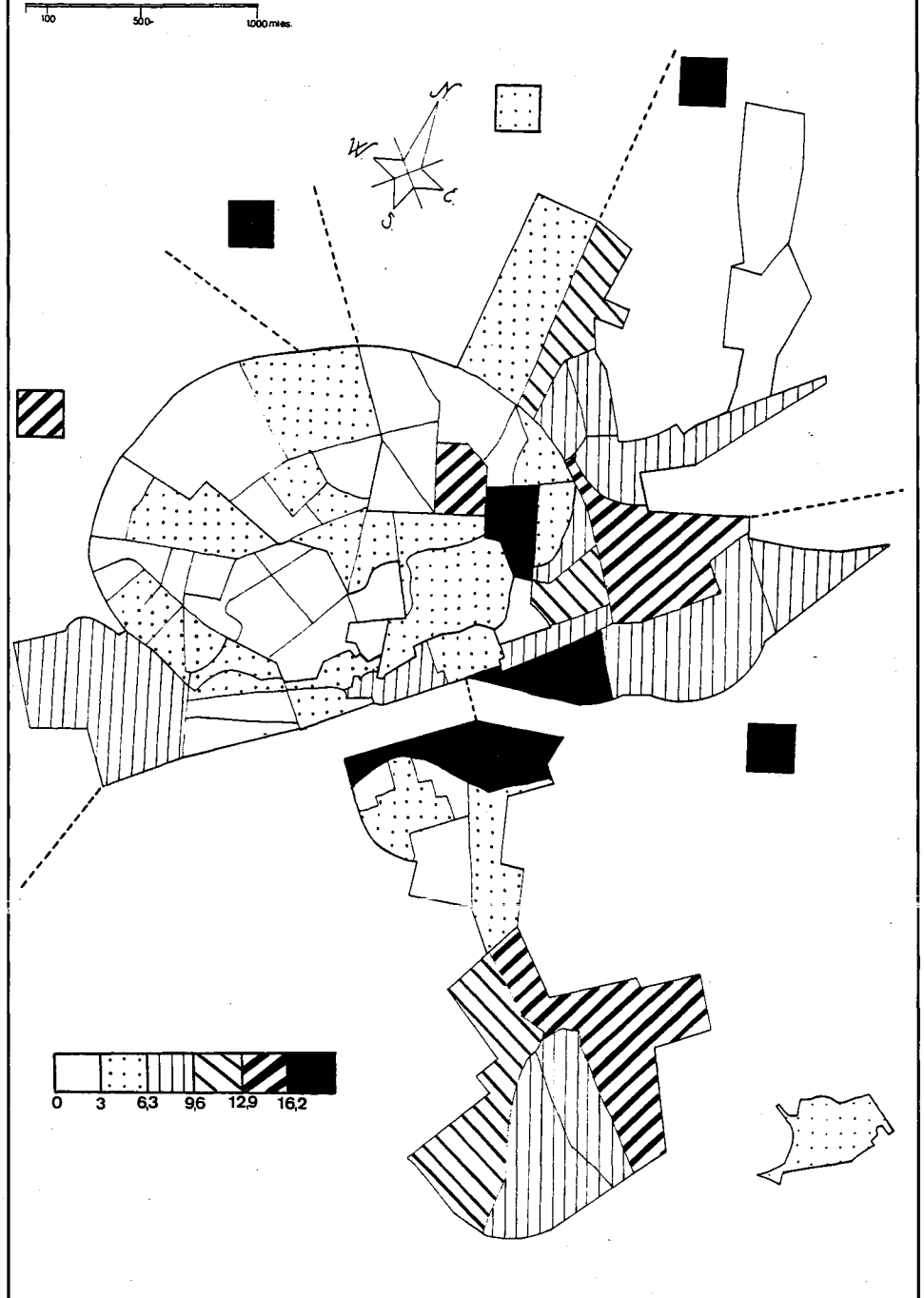

Fig. 2. Localització de les unitats industrials.

Plànol de la ciutat de Lleida
Seccions de Districte

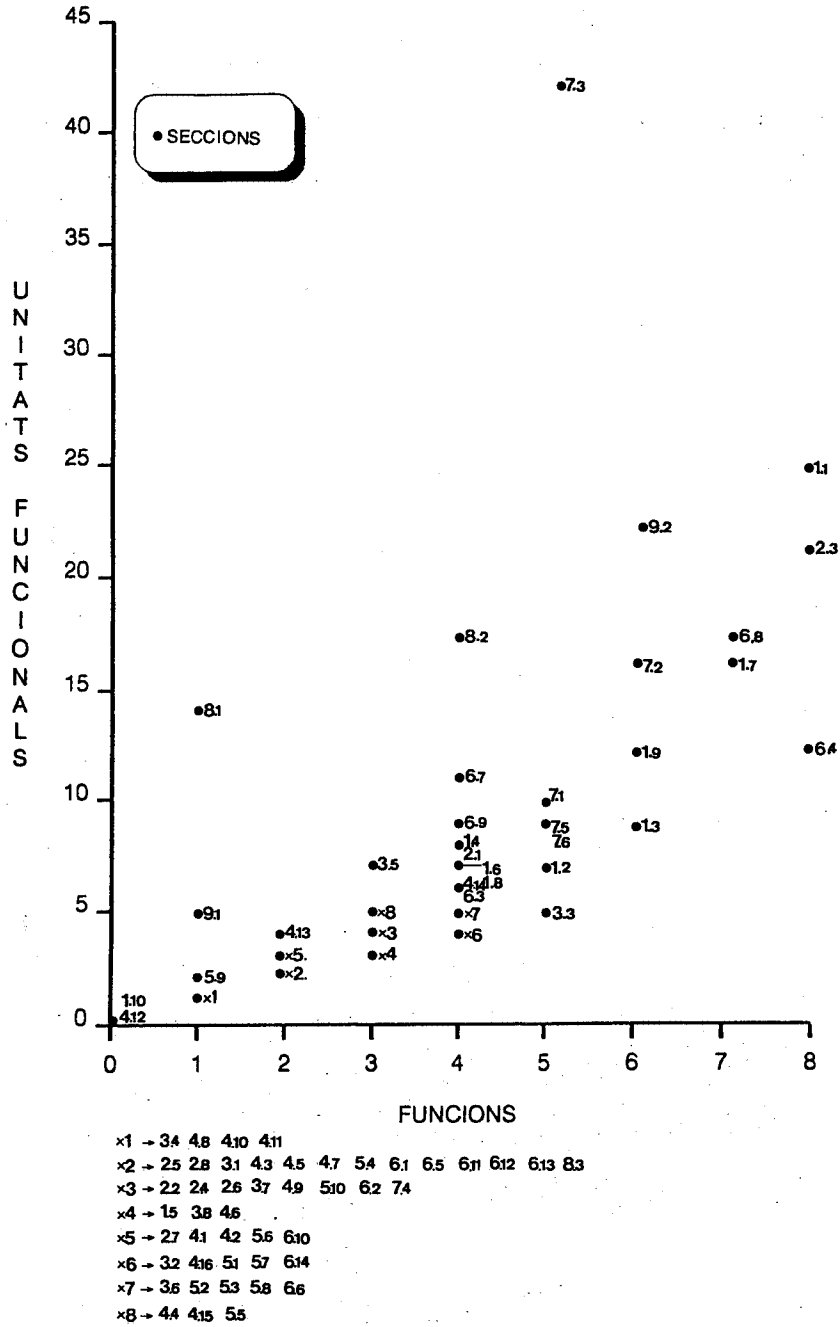

Fig. 3. Indústria. Posició de les seccions censals segons funcions i unitats funcionals.

que comptant amb un nombre elevat d'unitats mostren una preferència considerable per la indústria alimentària. Contràriament les seccions pròpiament urbanes mostren en tots els casos una diversificació funcional considerable.

Les pautes locacionals de la indústria lleidatana poden interpretar-se des dels postulats més clàssics. La preparació de sòl i la disponibilitat de superfícies abonen les localitzacions perifèriques, en polígons, sòl no urbà i prop de les carreteres, com és el cas del polígon industrial i de les seccions rurals. Altres indústries cerquen centralitat ja que no necessiten de grans superfícies i, alhora, viuen d'un mercat local o estan lligades a tasques de distribució (amb funció paral·lela de comerç a l'engròs). Aquesta distinció explica també, en part, la relativa especialització de les primeres localitzacions (en gran part d'activitats bàsiques o exportables com és el cas de l'alimentació) i la diversificació funcional de les segones. Altrament, la història de l'evolució urbana i del planejament de Lleida acaba d'aclarir aquesta distribució. D'entre les àrees urbanes amb més pes industrial hi destaquen aquelles que es troben prop de l'estació del ferrocarril o que són inici de carreteres. Respecte el primer cas, la proximitat a la via fèrria havia de permetre la creació d'una zona «natural» d'ubicació industrial. Aquesta, d'altra banda va ésser sancionada a l'àrea de Pardinyes pel planejament vigent fins la creació del polígon industrial, ja ben entrats els anys seixanta. El segon cas queda com relict de una lògica ubicació en àrees d'antuvi perifèriques i avui plenament integrades a la trama urbana (la secció 2.3 que segueix el traçat de l'antiga carretera N-II i la 6.4 que ho fa amb la N-340).

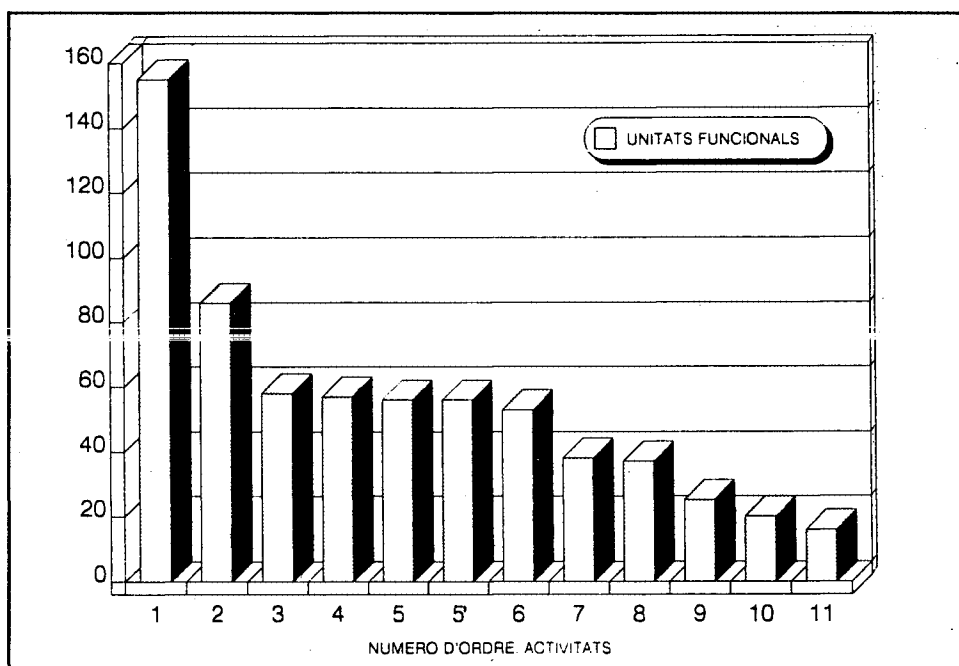

Fig. 4. Comerç a l'engròs. Unitats funcionals per branca d'activitat: 1. Alimentació; 2. Fruites i verdures; 3. Altres productes agraris; 4. Maquinària; 5. Productes de la llar; 6. Merceria, perfumeria, drogueria, farmàcia; 7. vehicles i accessoris; 8. Material de la construcció; 9. Altres; 10. Equipament personal; 11. Tèxtil, confecció, sabates i pell.

Plànol de la ciutat de Lleida
Seccions de Districte

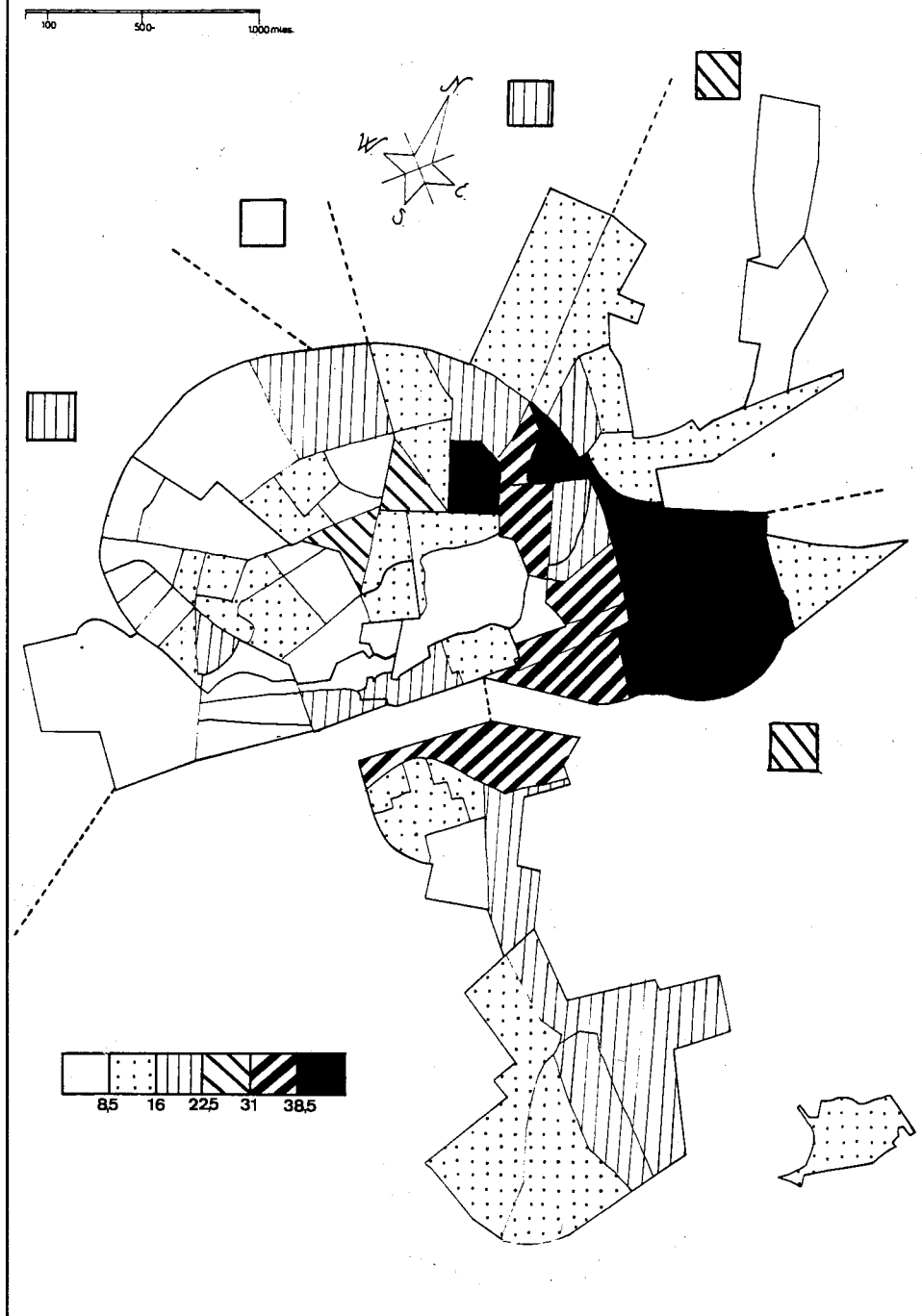

Fig. 5. Localització de les unitats del comerç a l'engròs.

Plànol de la ciutat de Lleida
Seccions de Districte

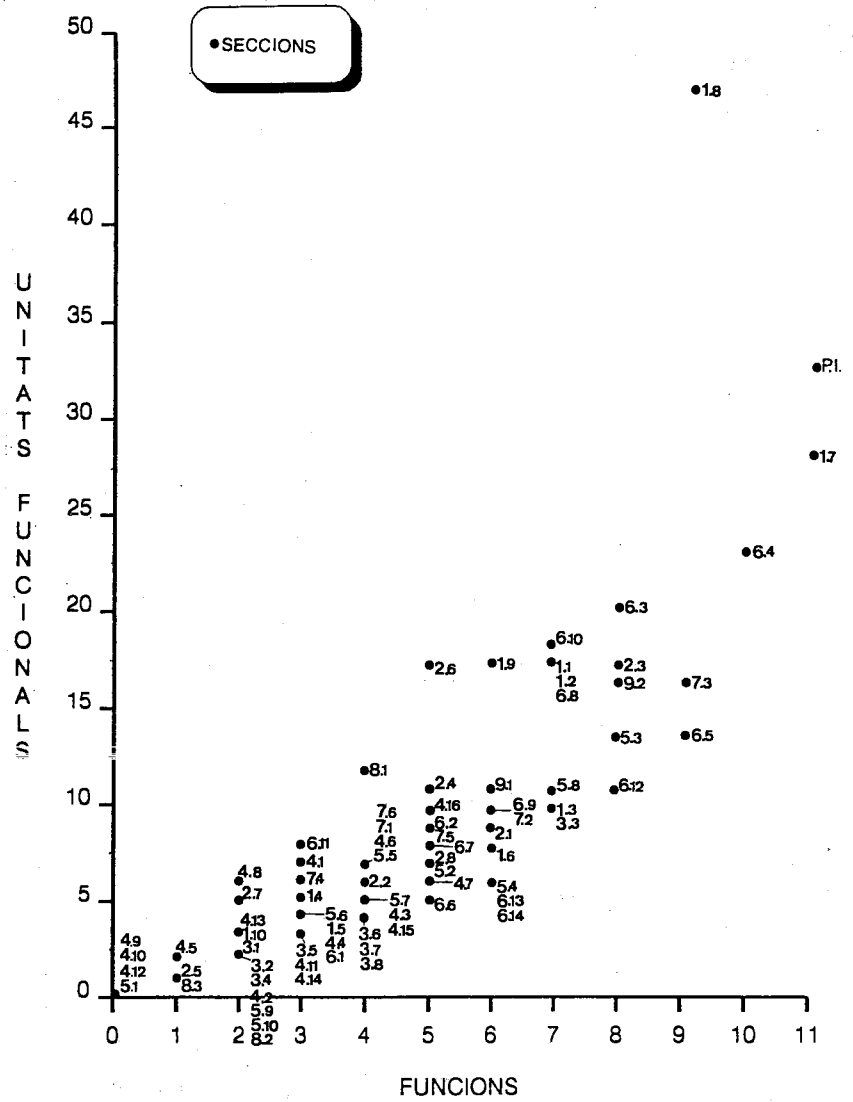

Fig. 6. Comerç a l'engròs. Posició de les seccions censals segons funcions i unitats funcionals.

La coincidència entre les àrees d'ubicació industrial i les del comerç a l'engròs és considerable essent també les seccions properes a l'estació del ferrocarril, el polígon industrial i algunes de l'eixample les de més gran implantació (figura 5). La figura 6 mostra el grau d'especialització o diversificació de les diferents seccions. En aquest cas l'especialització màxima es dona a una secció del barri de Pardinyes (1.8) on l'activitat de comercialització de fruites i verdures i productes agraris s'explica per la ubicació en ella dels mercats de fruites i verdures i del mercat del bestiar. Aquesta és també l'àrea on es concentra un nombre més gran d'unitats funcionals. A la resta hi domina la diversificació, essent l'alimentació l'activitat predominant a les àrees de més activitat i notant-se alguna especialització en àrees molt concretes. Deixant a part l'efecte concentrador dels mercats a l'engròs, la distribució d'aquest tipus de comerç s'explica per les mateixes causes que la de la indústria: el polígon industrial permet una ubicació satisfactòria; l'estació del ferrocarril marcà la funcionalitat del barri de Pardinyes, les carreteres, antigues o noves, concentraren bona part de l'activitat.

Com cal esperar, el comerç al detall i els serveis segueixen pautes locals totalment diferents a les anteriorment estudiades. S'han considerat 125 activitats diferents que totalitzen unes 4.500 funcions. La figura 7, que relaciona funcions i unitats per a cada districte, i els mapes de distribució de les funcions i de les unitats funcionals (fig. 8 i fig.9) permeten realitzar una primera aproximació a la distribució espacial d'aquest sector a la ciutat. Tant per la quantia de funcions existents com pel nombre d'unitats comptabilitzades destaca l'àrea coneguda com Eix Comercial així com la Rambla de Ferran. Algunes seccions de l'eixample i del barri vell no comercial destaquen també per la seva activitat. Una anàlisi més detallada de les diferents branques així com de les característiques de la seva distribució en l'espai han de permetre una caracterització més completa de la jerarquia intraurbana dels llocs centrals a la ciutat. Els següents apartats es dedicaran a aquestes tasques.

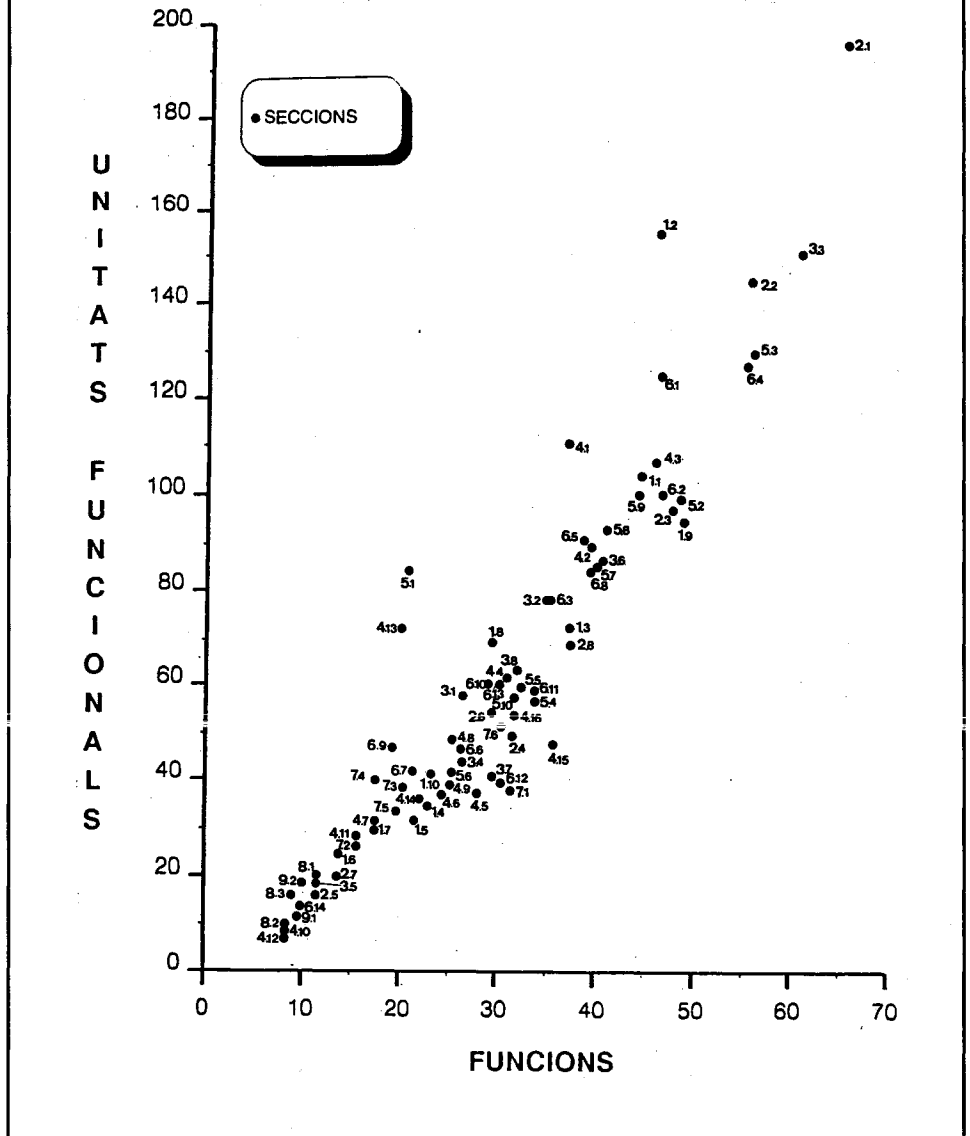

Fig. 7. Comerç al detall i serveis. Posició de les seccions censals segons funcions i unitats funcionals.

Plànol de la ciutat de Lleida
Seccions de Districte

100 500 1000 metres

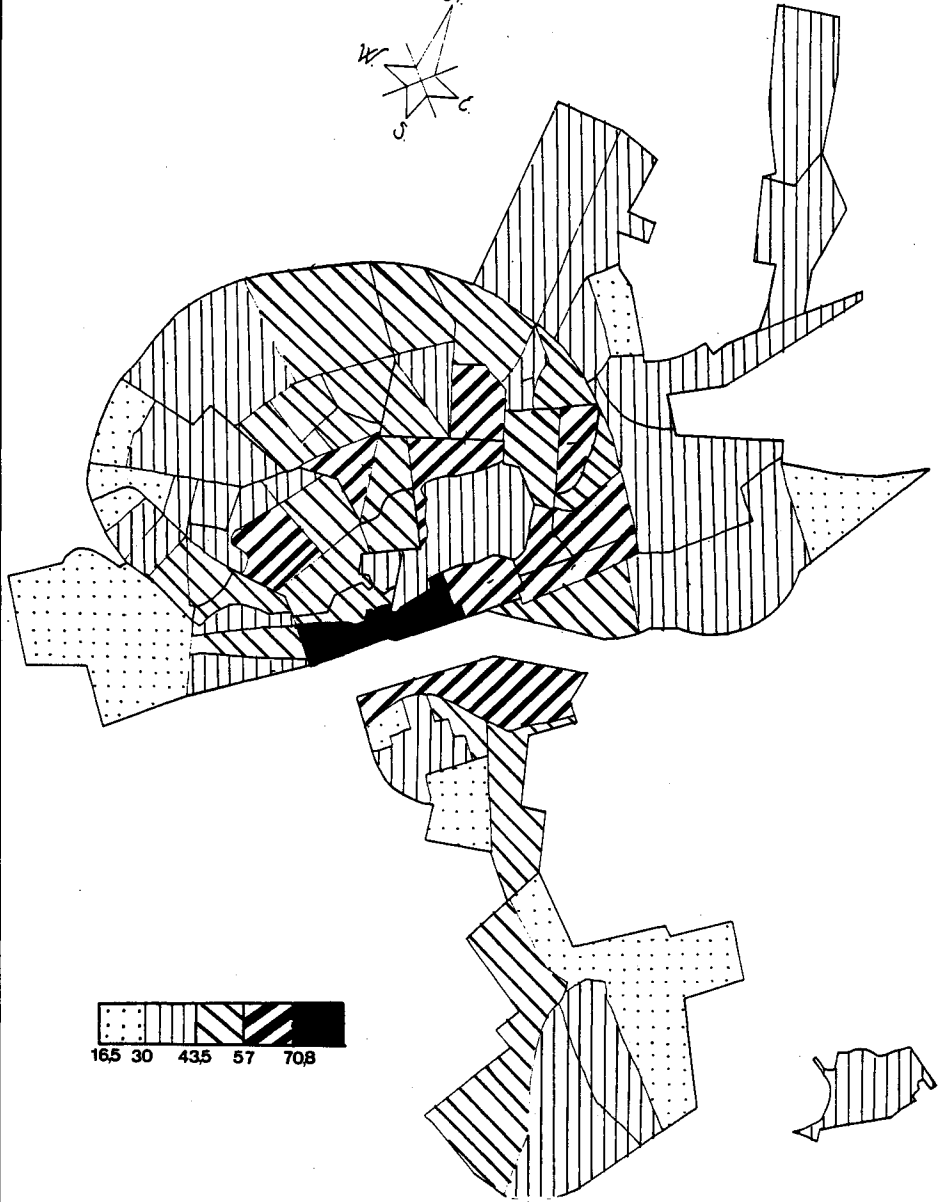
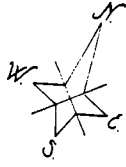

Fig. 8. Localització de les funcions del comerç al detall i dels serveis.

Plànol de la ciutat de Lleida
Seccions de Districte

100 50 1000mtes.

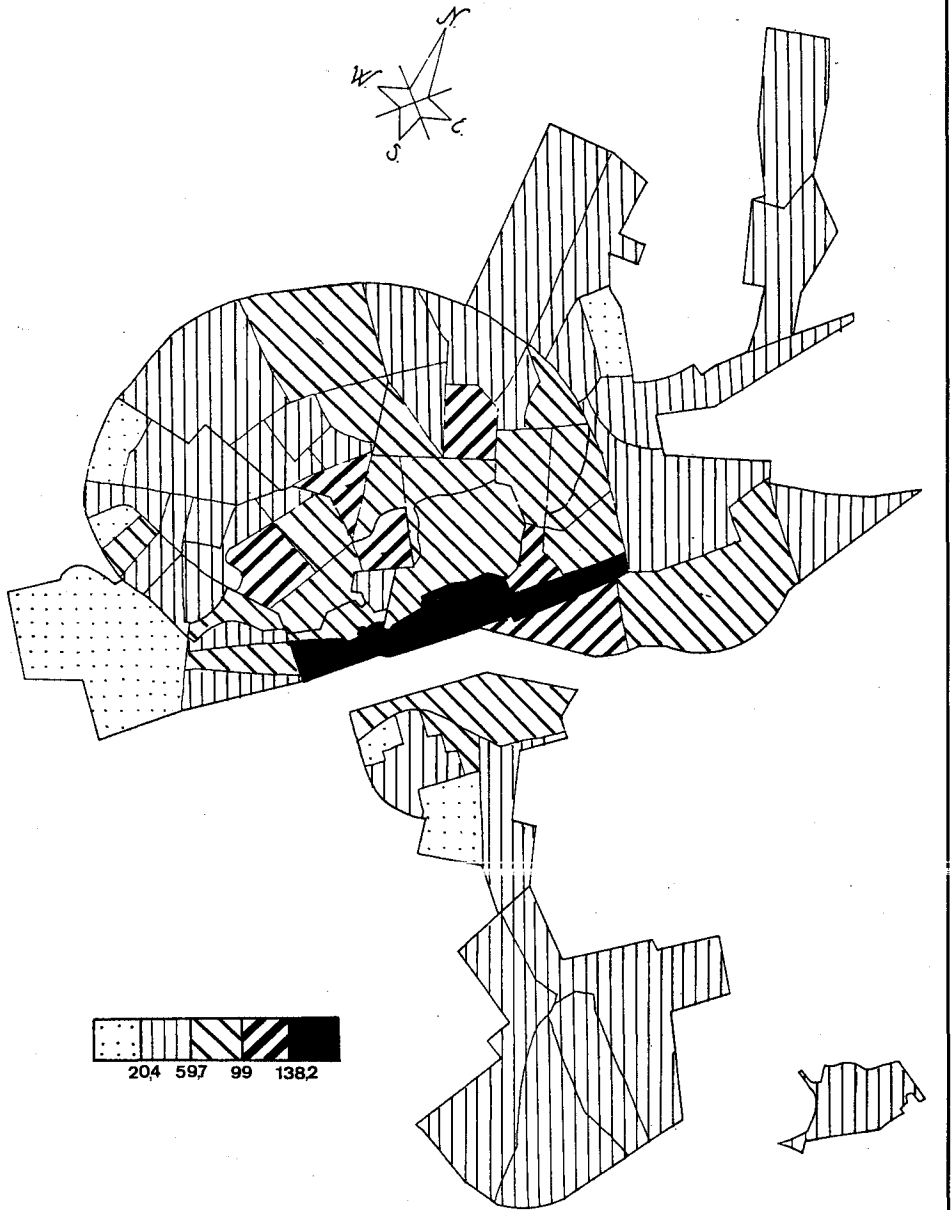

Fig. 9. Localització de les unitats funcionals del comerç al detall i dels serveis.

3. Branques d'activitat i localització intraurbana

L'anàlisi de les diferents branques d'activitat s'ha realitzat cartografiant-les i analitzant els resultats gràfics i estadístics. Fonamentalment, hom ha de parlar de dos comportaments locacionals ben diferents. En primer lloc, el d'aquells sectors que mostren un grau de concentració elevat (i, per norma general, una desviació estàndard elevada, també) i que, en essència, defineixen els llocs centrals de la ciutat de Lleida, aquells districtes on es concentren una més gran diversitat de funcions i un més gran nombre d'activitats. En segon lloc, aquelles funcions que denoten una dispersió territorial alta entre els diversos sectors de la ciutat i que defineixen les activitats primàries, d'una clientela quotidiana i, que sovint, forneixen la xarxa comercial bàsica de districte o de barri.

Els grups d'activitats que s'han contemplat en el sector que mostra una concentració important són:

- vestit, calçat i lligadures (figura 10),
- serveis professionals (figura 11),
- equipament de la llar i de la persona (figura 12),
- instruments i aparells d'equipament de la llar (figura 13),
- bancs i assegurances (figura 14),
- serveis comercials, personals i d'esbarjo (figura 15) i
- paper i arts gràfiques (figura 16).

Plànol de la ciutat de Lleida
Seccions de Districte

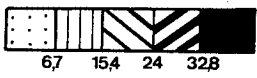
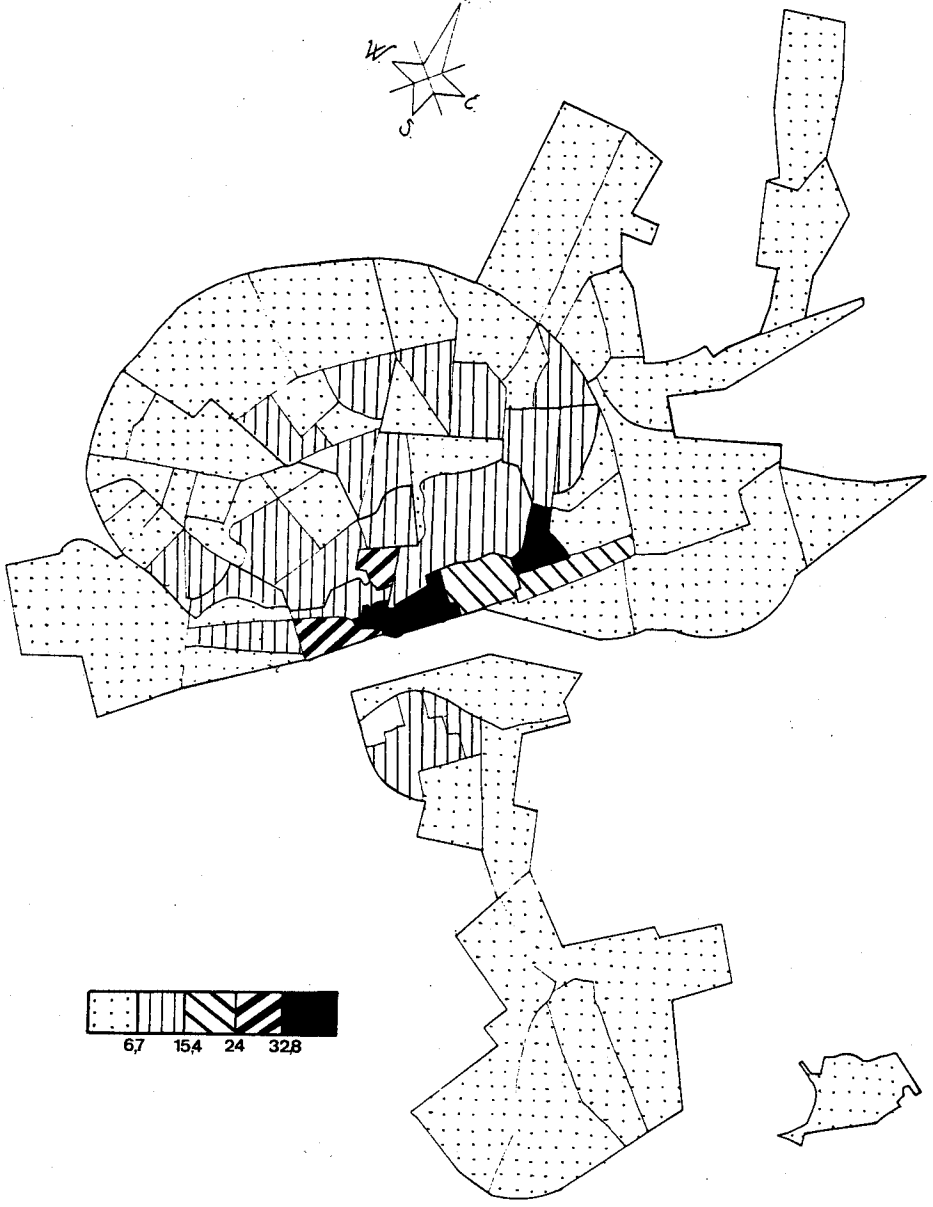
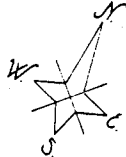
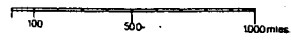

Fig. 10. Localització del sector del vestit, calçat i lligadures.

Plànol de la ciutat de Lleida
Seccions de Districte

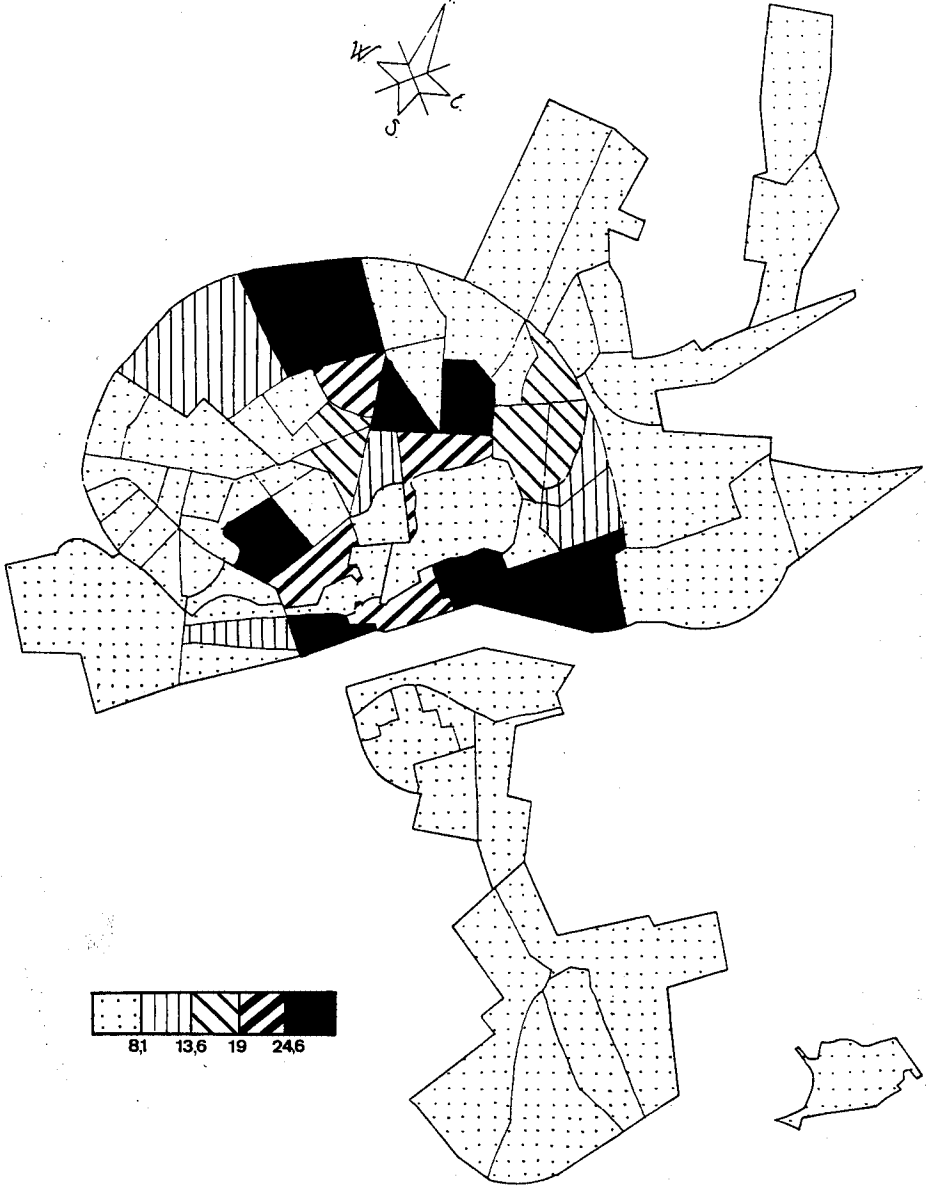
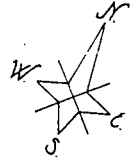
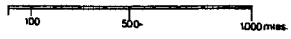

Fig. 11. Localització dels serveis professionals.

Plànol de la ciutat de Lleida
Seccions de Districte

100 500 1000 metres

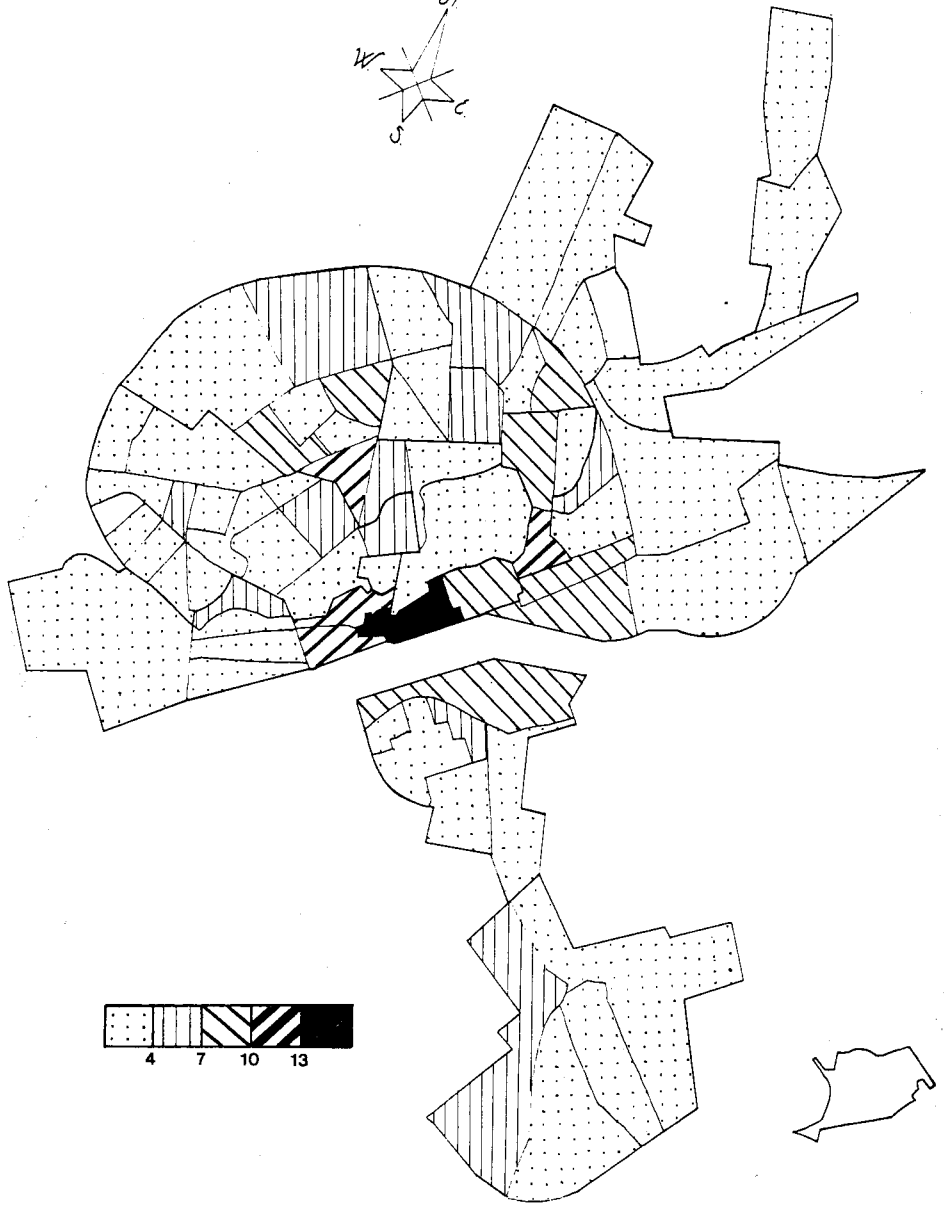
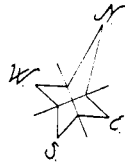

Fig. 12. Localització del sector d'equipament de la llar i de la persona.

Plànol de la ciutat de Lleida
Seccions de Districte

100 500 1000mms.

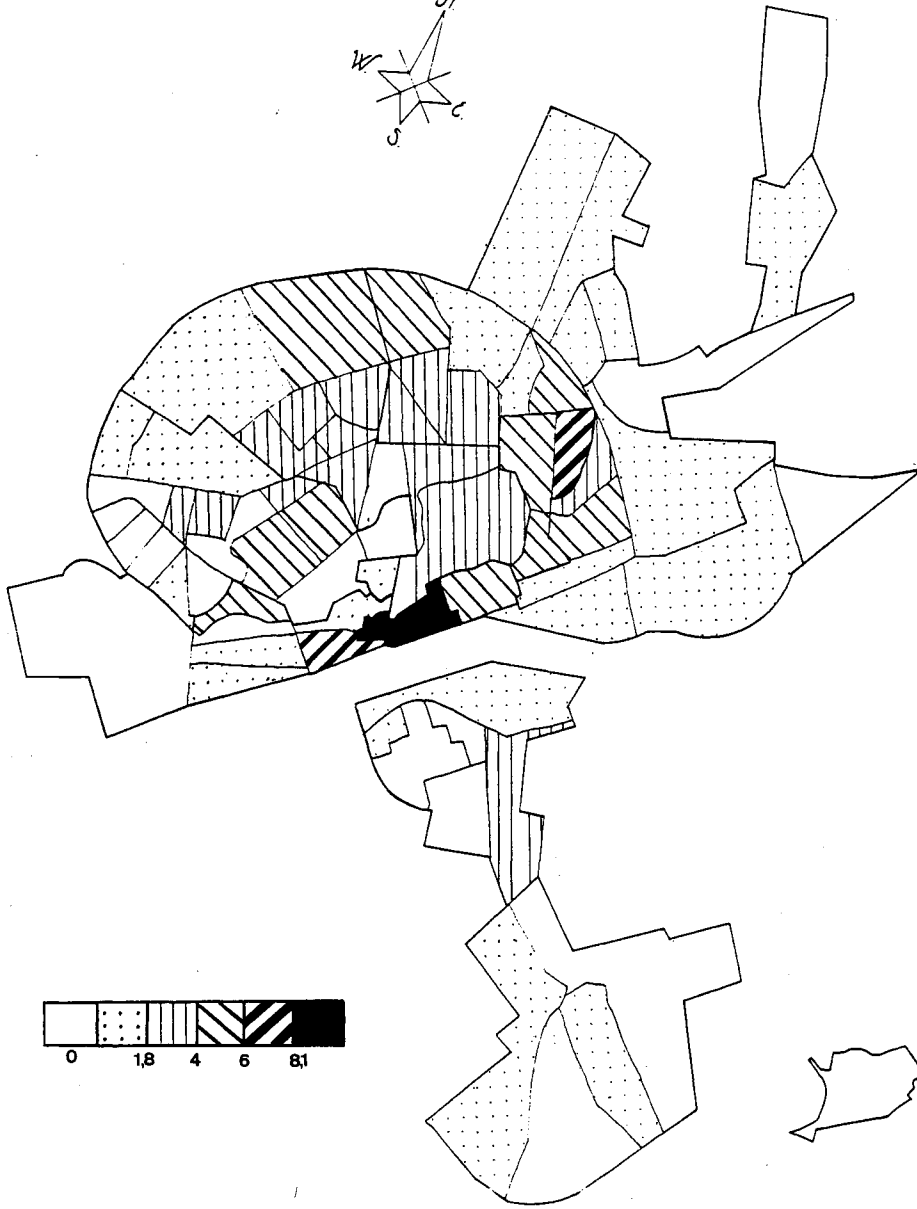
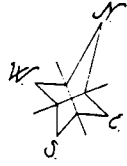

Fig. 13. Localització del sector dels instruments i aparells de l'equipament de la llar.

Plànol de la ciutat de Lleida
Seccions de Districte

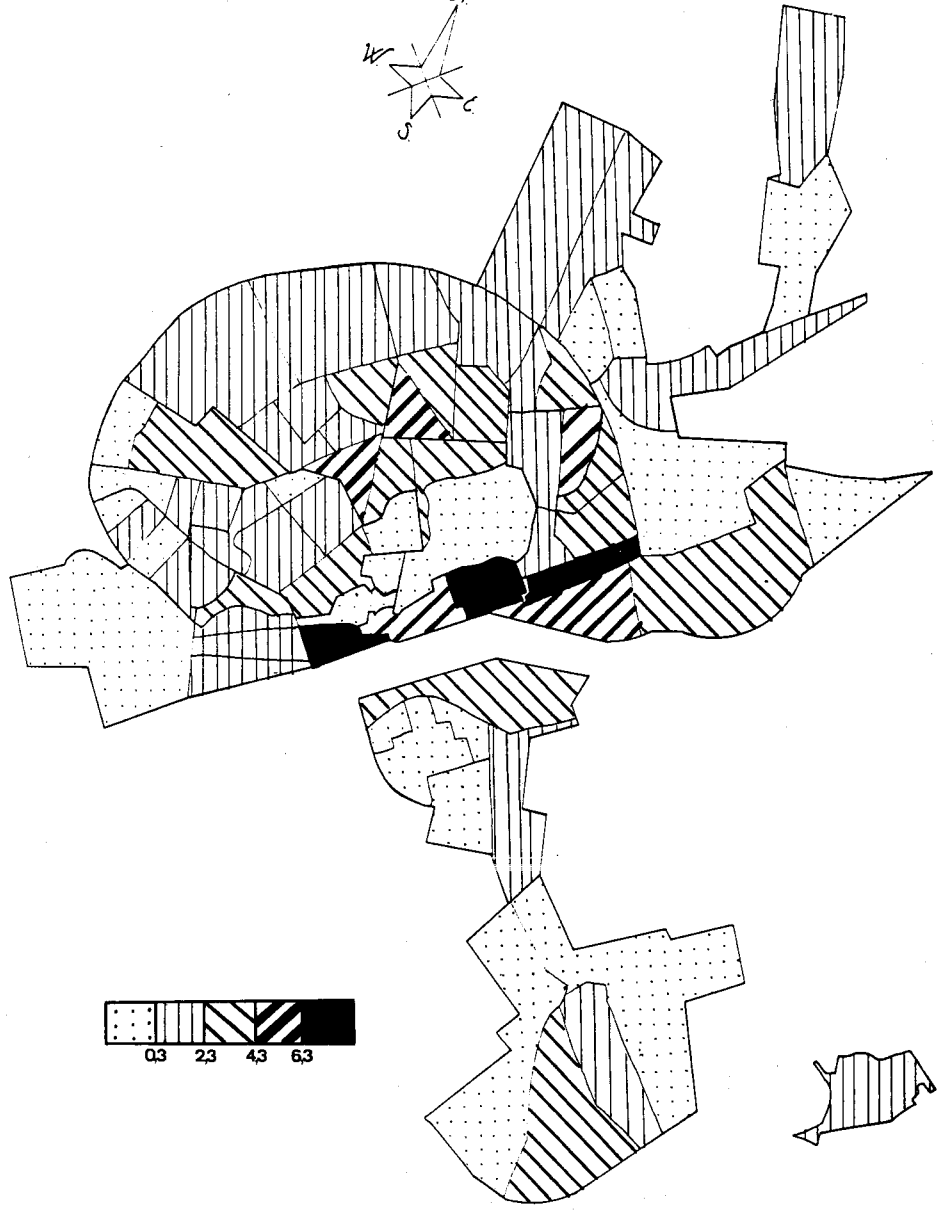
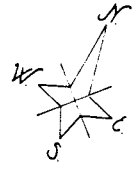
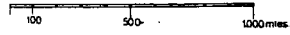

Fig. 14. Localització dels bancs, caixes d'estalvis i companyies d'assegurances.

Plànol de la ciutat de Lleida
Seccions de Districte

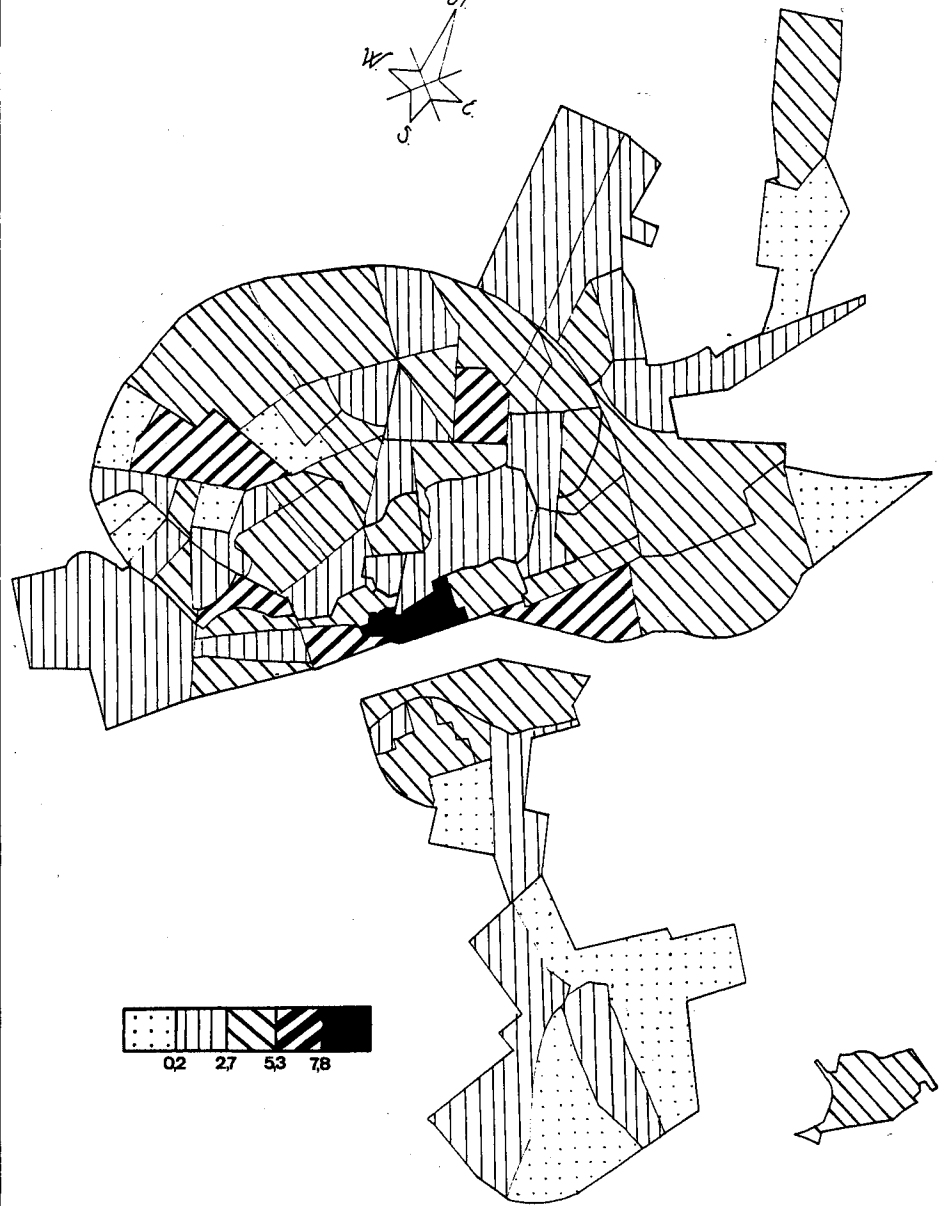
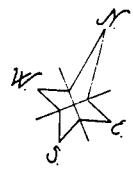
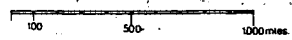

Fig. 15. Localització dels serveis comercials, personals i d'esbarjo.

Plànol de la ciutat de Lleida
Seccions de Districte

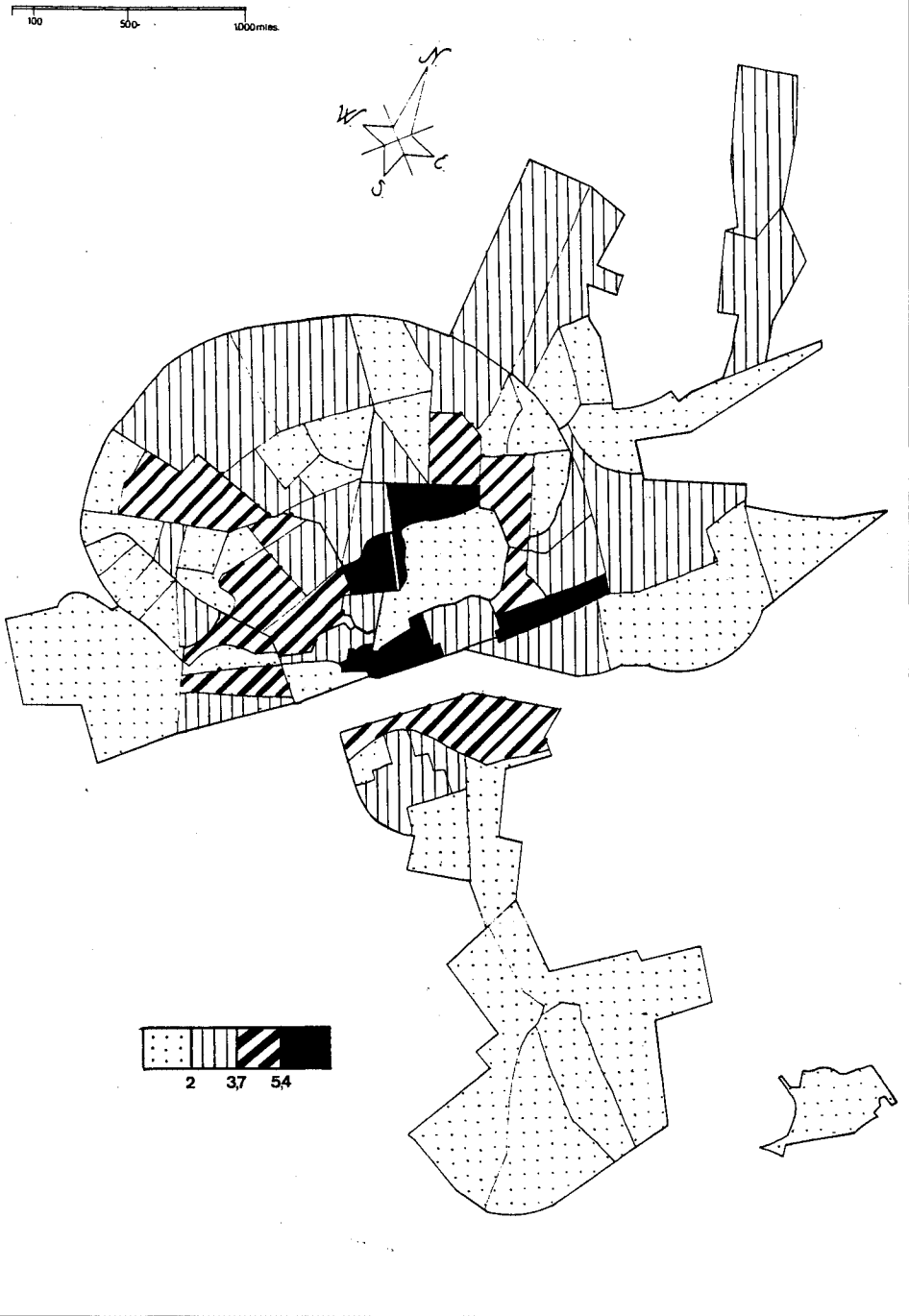

Fig. 16. Localització del sector del paper i arts gràfiques.

La simple comparació dels mapes de cada activitat permet delimitar el que es pot anomenar lloc central d'abast regional. En efecte, l'eix comercial, des del Portal de Sant Antoni fins el de la Magdalena i la Rambla de Ferran mostren, en tots els casos, les trames més denses que corresponen a una més gran activitat. Dins l'àrea esmentada hi destaca la secció on s'ubica el carrer Major com a màxima àrea concentradora de comerços i de serveis comercials. També cal destacar que els serveis professionals i el sector de bancs i assegurances, tot i trobar-se difòs en l'àrea esmentada mostra una especial predilecció per la secció corresponent a la Rambla de Ferran.

D'altra banda, l'observació de la cartografia mostra una gradació de densitats (en uns casos més acusada i en d'altres no tant) des d'aquest centre cap a la perifèria urbana. Dins d'aquesta gradació s'observa, però, diferències importants entre sectors d'activitat i entre àrees urbanes. En el cas del vestit, calçat i lligadures, malgrat que es mostra una concentració clara (amb una desviació estàndard elevada), es pot dir que, amb l'excepció d'unes poques seccions de districte, són activitats presents arreu. Altres, sense arribar a la presència del sector esmentat hi són representades a bastament dins la trama urbana. En canvi, hi ha activitats que són molt més selectives: paper i arts gràfiques, bancs i assegurances, serveis comercials i serveis professionals.

En gairebé tots els casos hom es troba amb una certa presència d'aquestes activitats amb graus de concentració elevats a l'àrea de la primera circumval·lació de la ciutat. Les seccions on hi ha una més gran activitat corresponen a l'eix de Prat de la Riba i la zona de la Plaça Ricard Viñes. Una altra zona amb presència important d'activitat és la part no estrictament comercial del barri vell. Algunes de les seves seccions es beneficien de la proximitat al centre comercial i d'altres, a més a més, mostren un comerç d'ubicació tradicional i que encara roman, malgrat que, com és sabut, les seves característiques estructurals són ben diferents de les de l'àrea més dinàmica. Finalment, algunes activitats, sobretot les més estrictament comercials, tenen forta presència en les seccions que són perllongació de l'eix comercial de la ciutat.

Les branques comercials i de serveis que mostren una dispersió més gran en el territori s'han considerat com a activitats quotidianes que no necessiten d'un lloc central per a desenvolupar la seva tasca. S'han considerat dins d'aquesta categoria els següents sectors:

- alimentació (figura 17),
- reparació de l'automòbil (figura 18),
- perruqueries i salons de bellesa (figura 19) i
- hostaleria (bars i cafeteries) (figura 20).

És evident que dins d'aquestes categories hi entren activitats específiques que poden considerar-se com centrals com, per exemple, algunes botigues d'alimentació, algunes perruqueries, o alguns bars i cafeteries, de la mateixa manera que a les agrupacions anteriors hom hi pot trobar activitats no centrals. Aquestes, però, són excepcions si es comparen amb el gruix d'activitats a cada una de les branques, podent-se afirmar que els mapes corresponents mostren la implantació territorial de les activitats comercials i de serveis més quotidianes.

Plànol de la ciutat de Lleida
Seccions de Districte

100 500 1000 mtes.

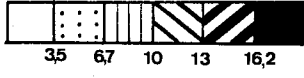
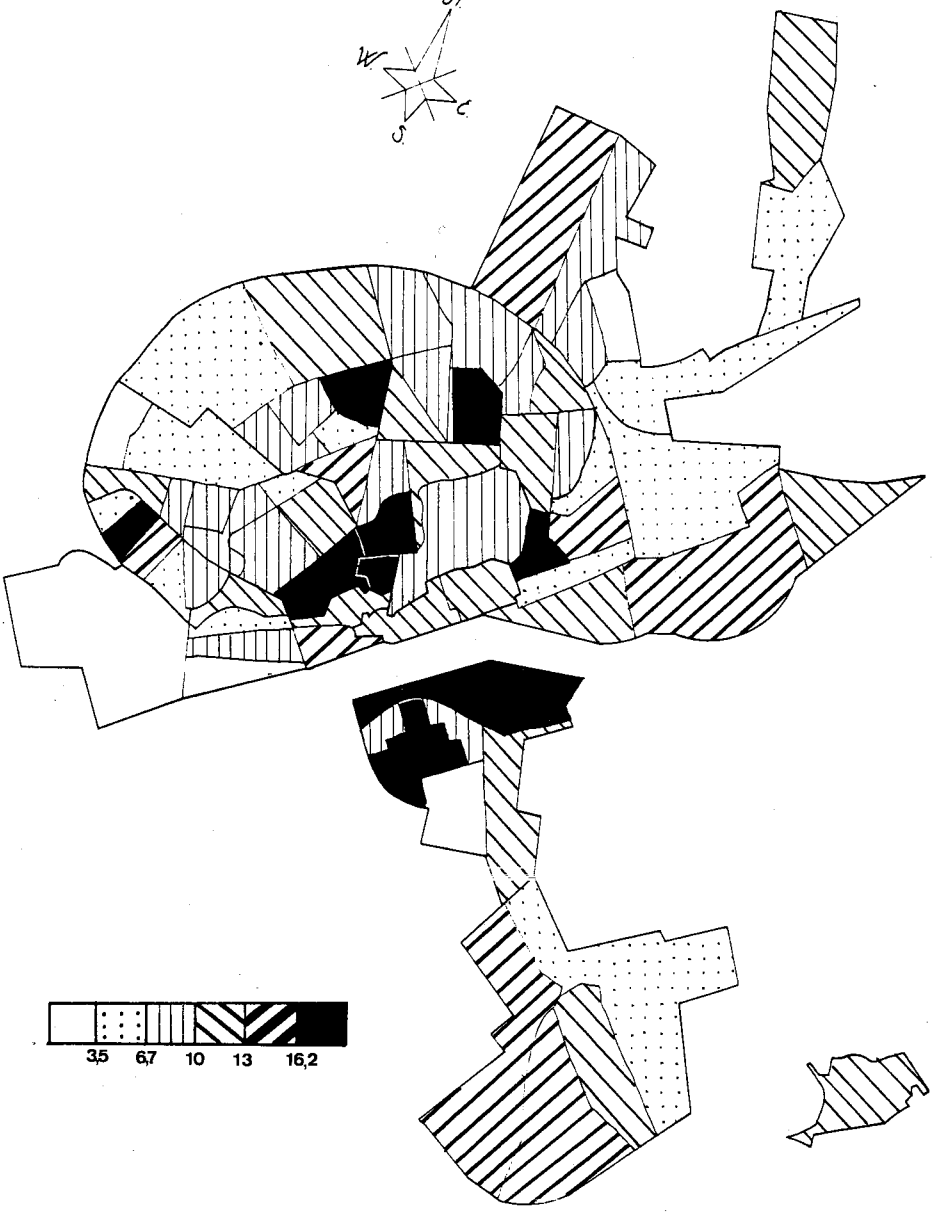
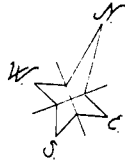

Fig. 17. Localització del sector alimentari.

Plànol de la ciutat de Lleida
Seccions de Districte

100 500 1000 mtes

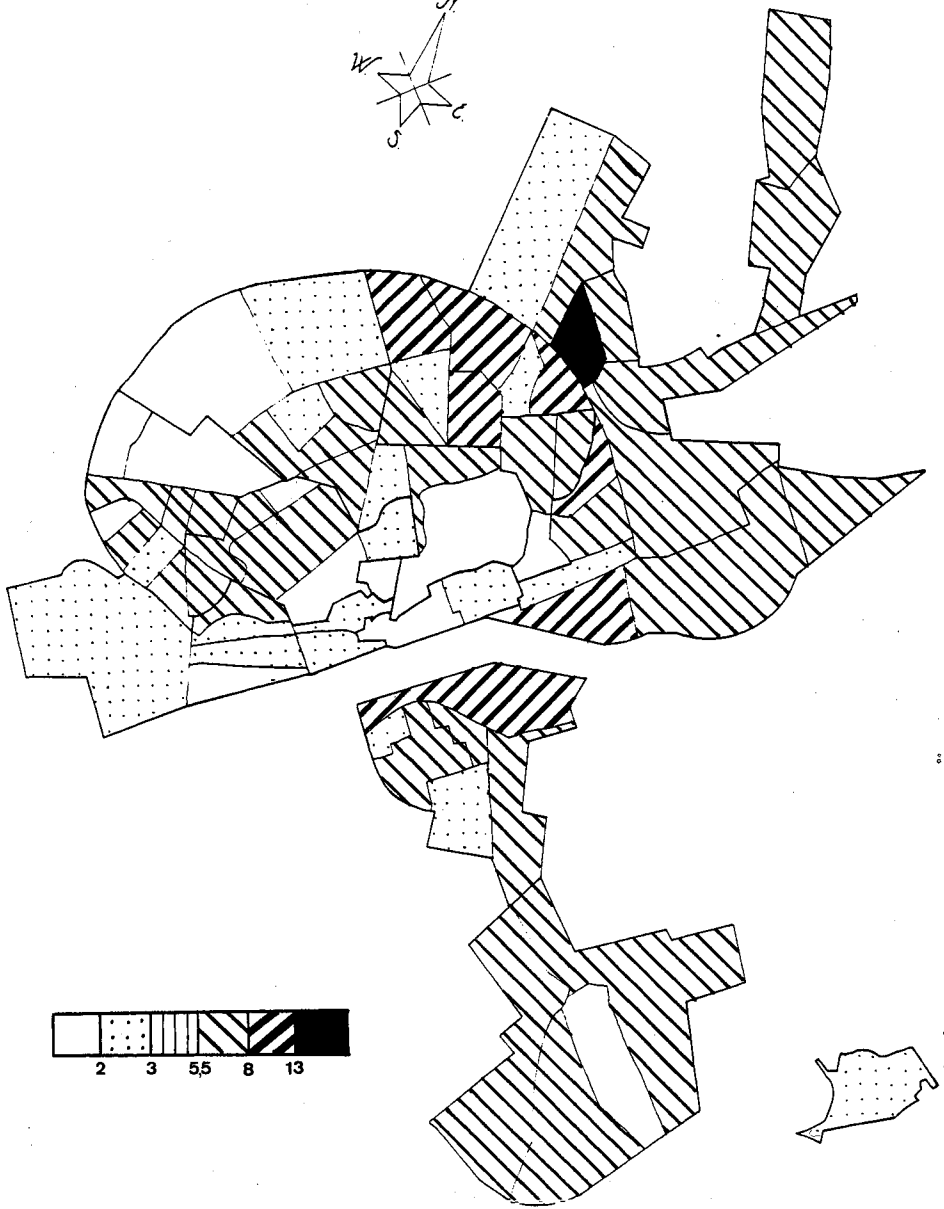
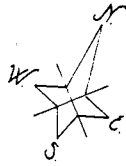

Fig. 18. Localització del sector de reparació de l'automòbil.

Plànol de la ciutat de Lleida
Seccions de Districte

100 500 1000 mtes.

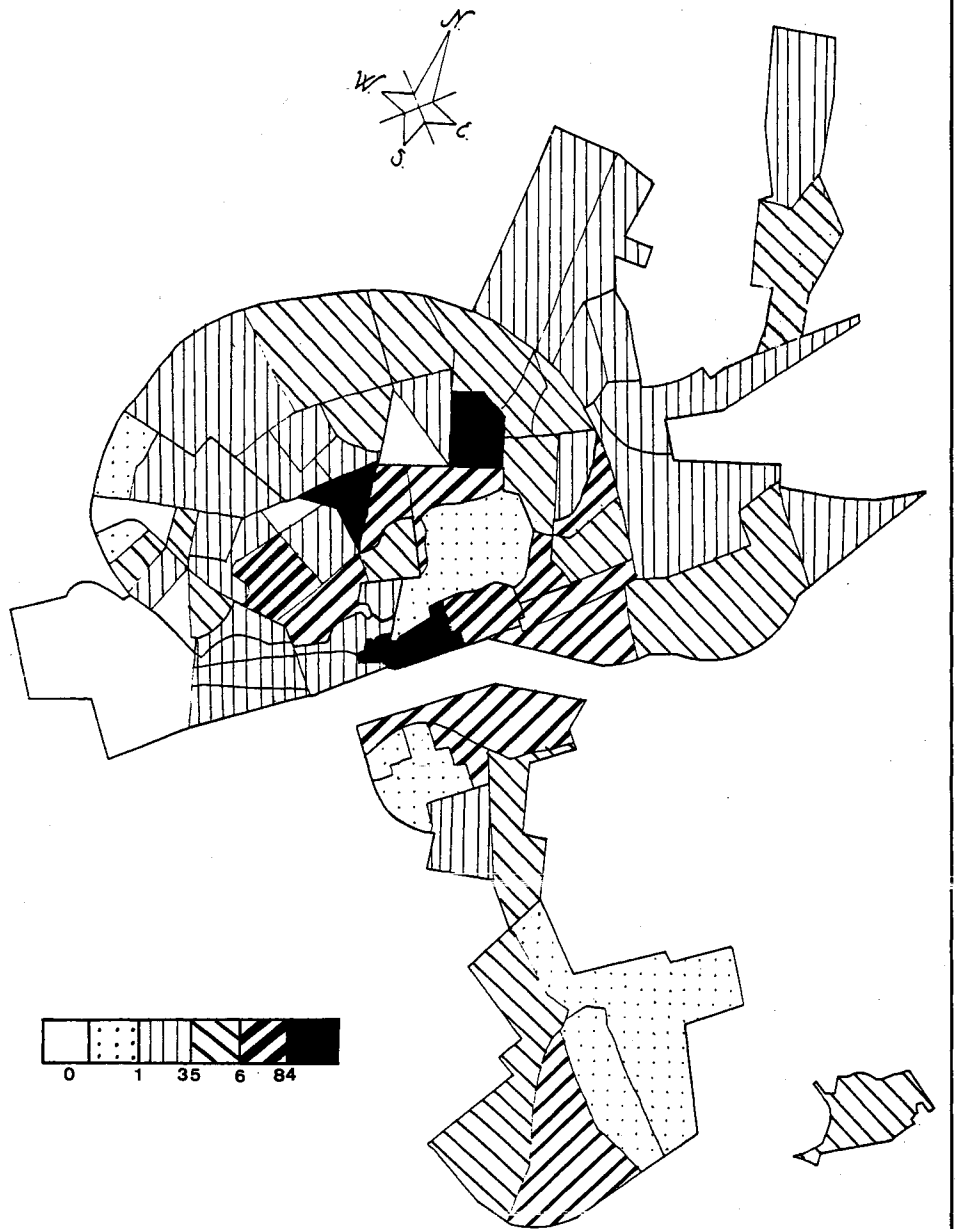

Fig. 19. Localització de les perruqueries i salons de bellesa.

Plànol de la ciutat de Lleida
Seccions de Districte

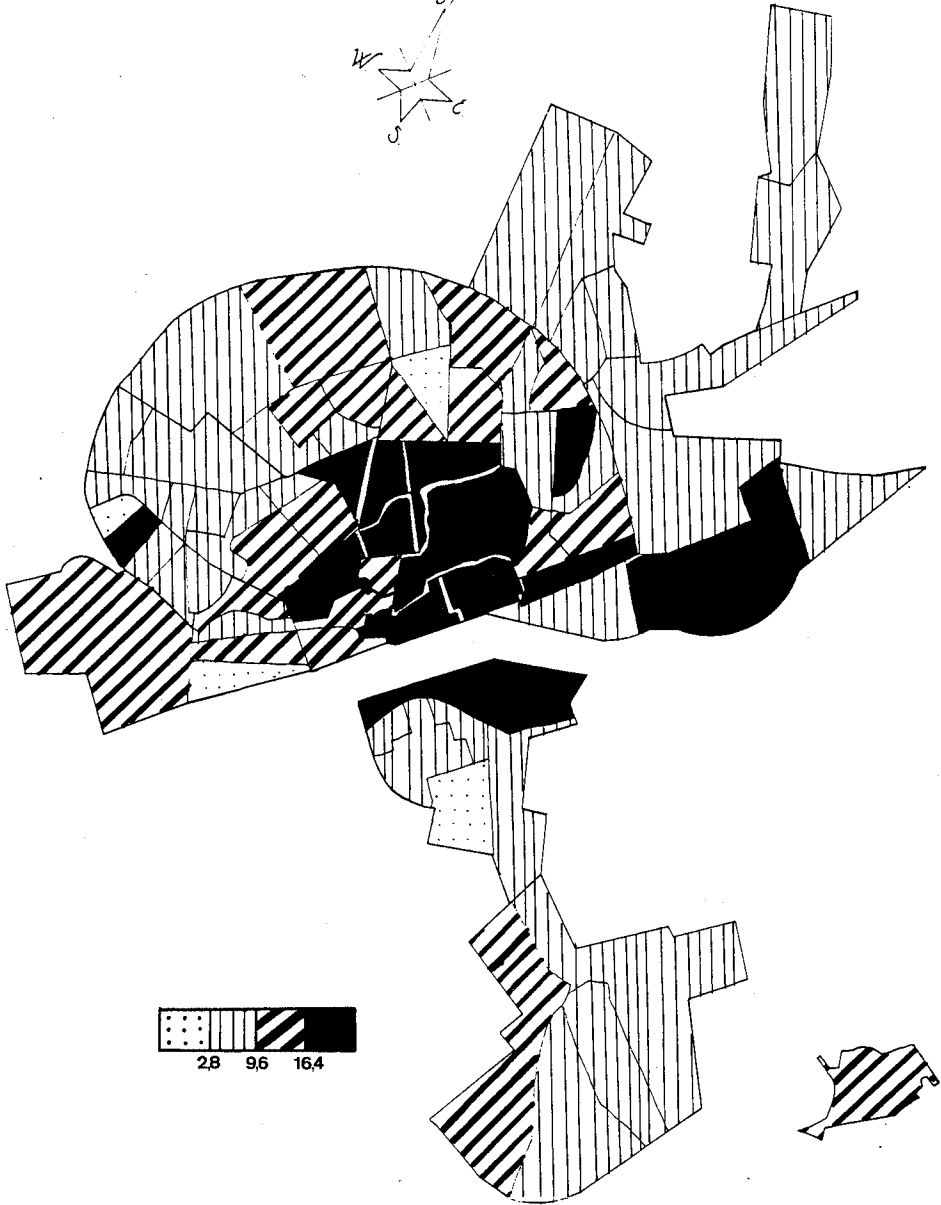
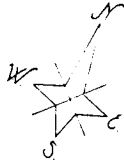
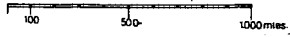

Fig. 20. Localització del sector hostaler.

El sector d'alimentació és el més paradigmàtic com a servei bàsic d'abast territorial difós. Abasta més de 400 establiments, tots ells molt repartits. Tot i que destaquen les seccions on hi ha mercats municipals, la dispersió és evident i amb una desviació estàndard poc elevada atès el volum total de llicències considerades. La figura 21 destaca amb trama negra aquelles seccions que tenen un nombre d'activitats d'alimentació en torn a la mitjana aritmètica de la ciutat. El resultat és que una gran part de la superfície del casc urbà de Lleida respon a aquesta categoria. Quelcom semblant es pot dir del sector de les perruqueries i salons de bellesa (amb una desviació estàndard molt petita) i de reparació de l'automòbil encara que, en aquest últim, hi cal destacar la seva inexistència al barri vell (de difícil accés, amb àmplies zones per a vianants i amb una competència molt forta d'altres activitats per adquirir locals) i una relativa concentració a una secció del barri de Balàfia i al polígon industrial que s'explica pels diferents tallers de vehicles pesants i de maquinària agrícola existents allí.

Al nostre entendre, el sector d'hostaleria és el que mostra una ambigüitat més clara a l'hora de definir-lo com a activitat central o no. L'observació del mapa de distribució reflecteix un resultat força similar a qualsevol activitat central; amb una forta presència a l'eix comercial i a la Rambla de Ferran i, també a les zones d'eixample més actives. Tanmateix, cal assenyalar dues característiques específiques. La primera, llur presència elevada arreu de la trama urbana; l'altra, l'elevat nombre d'unitats al barri vell i a una part del barri de Pardinyes. La primera qüestió fa que considerem el conjunt hostaleria com a activitat de prestacions bàsiques, més si es té en compte que 530 de les menys de 700 llicències comptabilitzades corresponen a bars-cafeteries de 3a i 4a categoria, restaurants d'una forquilla i tavernes. La concentració a una part de Pardinyes es deu a l'activitat generada pels mercats de fruites i verdures i del bestiar de la qual es conformen com a activitat auxiliar; en canvi la concentració a algunes àrees del barri vell i de l'àrea entorn a Prat de la Riba i Ricard Vinyes obeeix a una especialització funcional en zona de lleure i de joves amb un pes específic econòmic rellevant en alguns casos.

Per acabar aquesta visió segons branques d'activitat de la distribució espacial del comerç i dels serveis s'ha de fer menció de l'única branca que mostra una certa especialització en un espai fora de l'àrea central de la ciutat. Es tracta del sector de venda d'automoció. Aquest es concentra de forma important al barri de Cap Pont prop o dins de vies importants de sortida a la ciutat; també cal assenyalar que la venda de segona mà sembla tenir una preferència per una àrea més cèntrica, definida pels eixos de Príncep de Viana i Prat de la Riba.

4. Llocs centrals i jerarquia intraurbana

Un cop descrites les pautes locacionals de les diferents branques comercials i de serveis hom pot encarar-se amb consideracions de conjunt de la ciutat i de delimitació de la jerarquia intraurbana. Per fer-ho s'han reagrupat les seccions de districte en àrees més grans, parcialment escollides per la seva denominació històrica i que formen unitats agregades de població amb consciència de pertinença (com és el cas dels barris), en part deduïdes dels resultats fins ara presentats. Les zones que hom considera són les següents: eix comercial i Rambla de Ferran; l'eixample; el barri vell (excloses les seccions de l'eix comercial), el Cap Pont; la Mariola-Sta. Maria de Gardeny; la Bordeta, Pardinyes; Balàfia; el Secà

de Sant Pere i els Magraners. De totes les denominacions creiem que l'única que té problemes de definició i d'homogeneïtat és la que s'ha anomenat «eixample»; efectivament, aquesta zona abasta una gran part de la ciutat, planejada des de la segona meitat de segle XIX, definida als anys trenta i realment acabada durant els seixanta. A diferència de les altres àrees no hi ha una consciència de pertinença i agrupa sectors de població molt diversos socialment. De fet, i com a continuació s'especifica, la seva consideració des del punt de vista comercial i de serveis mereix una anàlisi més detallada i compartimentada.

La figura 22 relaciona el nombre de funcions i el nombre d'activitats per cada una de les àrees esmentades. El resultat és prou gràfic per poder establir una gradació jeràrquica de les diferents àrees urbanes segons l'activitat. Hom pot fer, «grosso modo», quatre agrupacions. L'eix comercial i la Rambla de Ferran i l'àrea denominada eixample posseeixen el nombre més gran de funcions i d'unitats funcionals, situant-se per damunt del centenar de funcions i prop d'un miler i de dos milers respectivament d'unitats, representant les dues terceres parts del total. El segon grup conté el barri de Cap Pont, el barri vell i la zona de Mariola-Sta. Maria de Gardeny, en torn a les setanta funcions i menys de tres-cents unitats cadascuna, comptabilitzant una sisena part del total de l'activitat. Els altres dos grups estan representats pels barris d'ubicació més perifèrica, on els més populosos concentren entre 40 i 50 funcions cadascun i al voltant de les cent cinquanta activitats (Bordeta, Pardinyes, Balàfia) i els dos restants —separats físicament de la trama urbana de la ciutat— sumen 45 funcions i un centenar d'unitats (Magraners i Secà de Sant Pere). En el seu conjunt els cinc barris esmentats totalitzen l'altra sisena part de l'activitat.

Les figures 23 i 24 complementen la dita informació en cartografiar la densitat de funcions i d'unitats per hectàrea. Sobretot aclareixen la localització real dels centres d'activitat a l'eixample, permeten matisar les diferències de grau entre aquest i l'eix comercial i la Rambla de Ferran i apunten localitzacions més específiques en els barris del segon agrupament realitzat.

Plànol de la ciutat de Lleida
Seccions de Districte

100 500 1000 mtes.

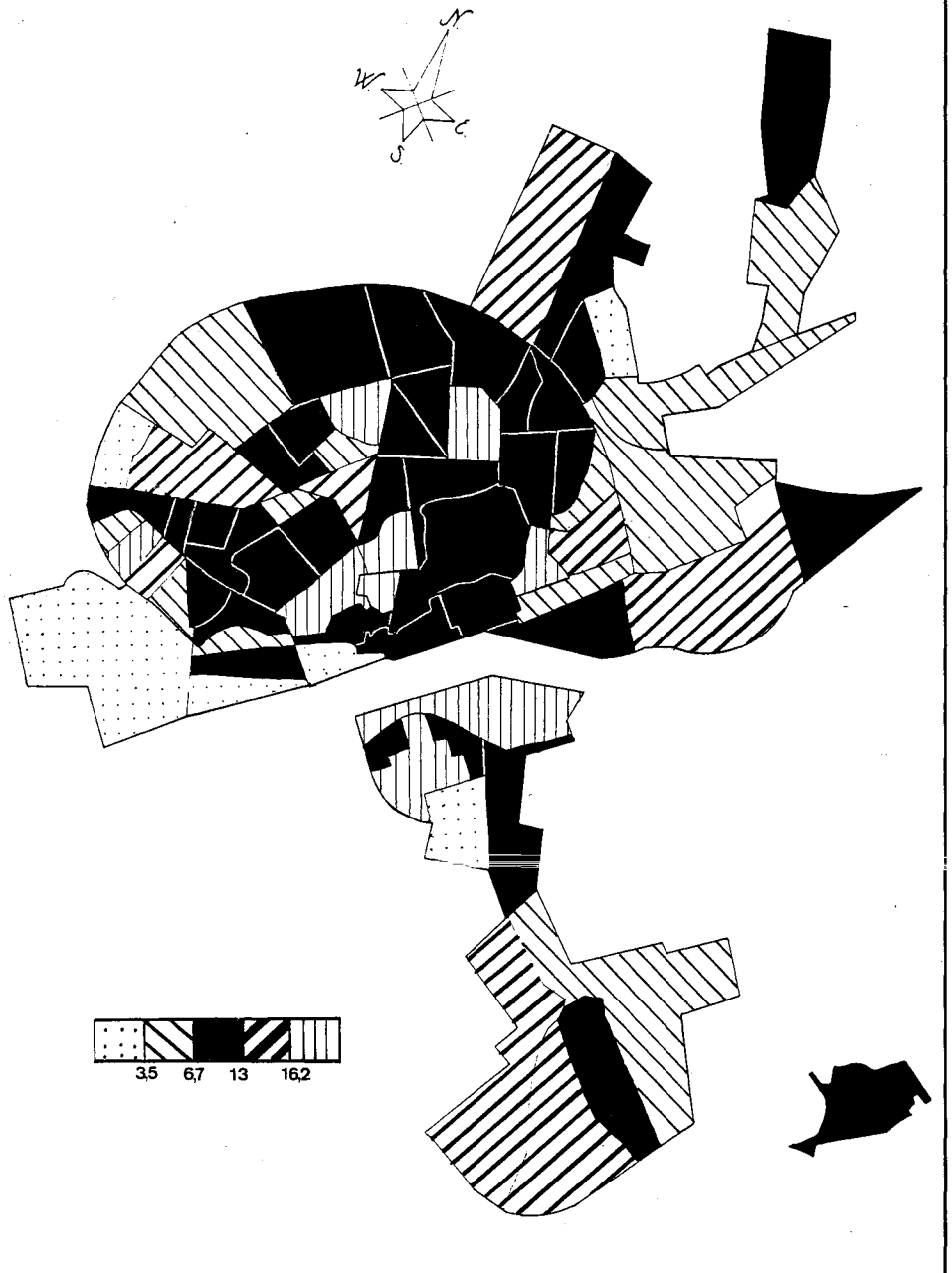

Fig. 21. Seccions censals d'implantació mitjana en el sector de l'alimentació.

Relació Funcions / Activitats

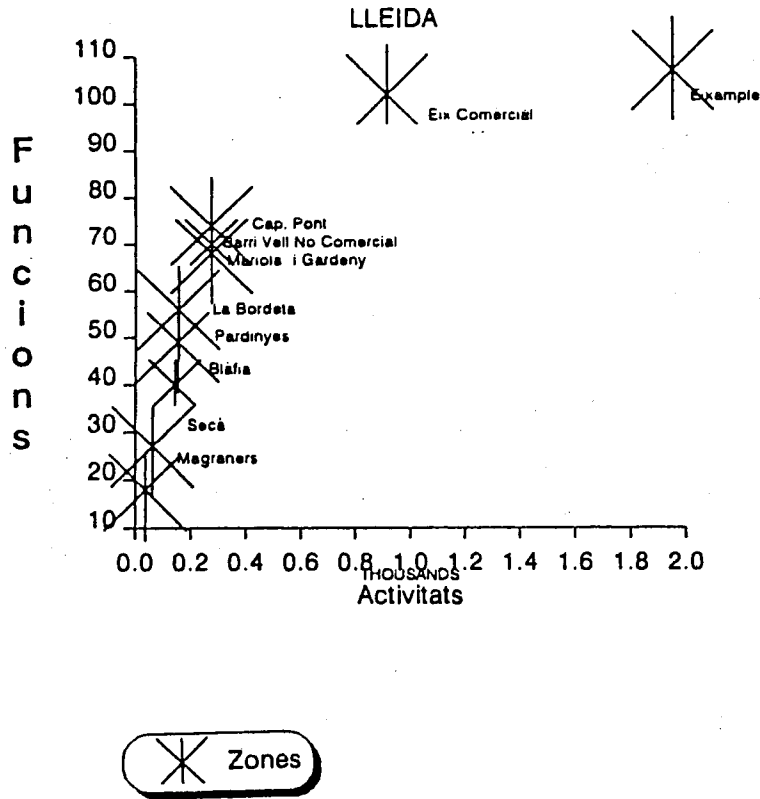

Fig. 22. Barris i zones de Lleida. Posició segons funcions i unitats del comerç al detall i dels serveis.

Plànol de la ciutat de Lleida
Seccions de Districte

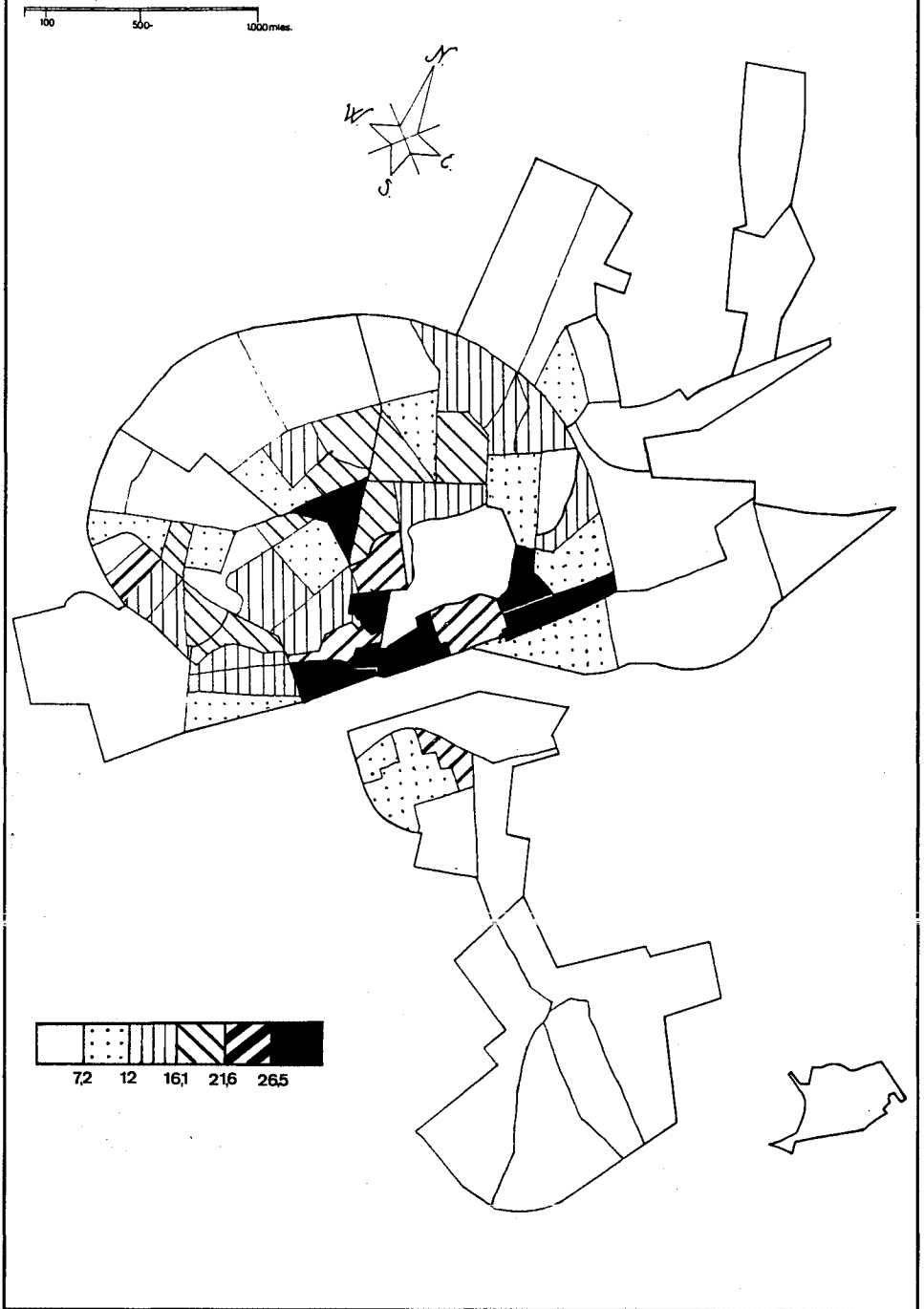

Fig. 23. Densitat de funcions de comerç al detall i dels serveis per hectàrea.

Plànol de la ciutat de Lleida
Seccions de Districte

100 500 1000 mtes.

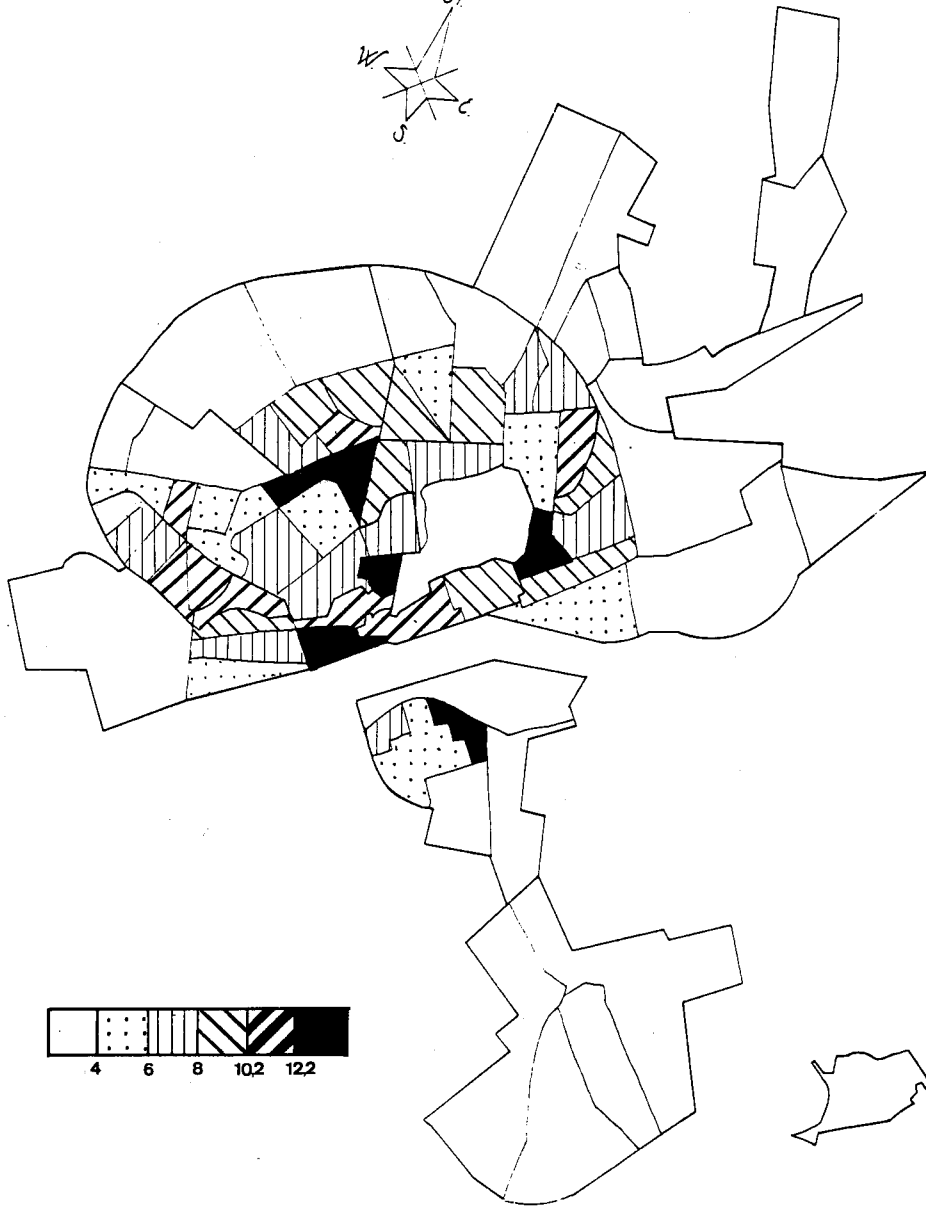
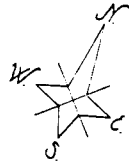

Fig. 24. Densitat d'unitats funcionals del comerç al detall i dels serveis per hectàrea.

L'anàlisi de les dues densitats mostren: 1r. Una compactació i un nombre de funcions i d'unitats per hectàrea més gran a l'eix comercial i la Rambla de Ferran, que hom pot denominar, atesos els resultats, com el real centre comercial i de negocis de Lleida; 2n. L'eixample mostra una variació de secció a secció molt elevada tant en el nombre de funcions per hectàrea com en el nombre d'activitats. Tant per la densitat de funcions com per la densitat d'unitats destaquen en gran mesura les seccions de districte en torn a la Plaça Ricard Viñes, perllongant-se també, per l'eix de Prat de la Riba. Amb una densitat funcional més baixa però amb un nombre molt elevat de funcions destaquen, també, les seccions que se situen a dreta i esquerra de l'eix comercial i es configuren com a la seva natural perllongació. 3r. El barri vell no comercial sobta per la densitat aconseguida i 4t. Al Cap Pont i a la Mariola-Sta. Maria de Gardeny poden copsar-se algunes seccions com a aglutinadores de l'activitat del barri, mentre d'altres resten amb unes densitats molt baixes.

La consideració de l'eix comercial i la Rambla de Ferran com a lloc central regional es recolza en l'anàlisi de les activitats que s'hi desenvolupen. De les 102 funcions considerades, 54 superen el 20 per cent de concentració de l'activitat; d'elles, les que superen el 40 per cent són bancs i caixes, confecció general, rellotgeries, joieries, estancs, assegurances, economistes, advocats, bosses i pell; d'entre les que superen més del 60 per cent s'hi troben financeres, notaris, corredors de comerç... Significativament, els nivells d'especialització més baixos es troben en serveis considerats no centrals com reparació i venda d'automòbils, peixateries, forns de pa, tavernes, mobles, tots ells amb menys del 10 per cent de concentració. En el seu conjunt, les 7 seccions de districte censal que s'han considerat com centre comercial i de negocis agrupen un 20 per cent de l'activitat.

L'anàlisi del tipus d'activitat a l'eixample permet parlar d'un doble comportament. D'una banda hom hi troba funcions centrals molt concentrades —així, serveis professionals, equipament de la llar, serveis privats, serveis comercials, personals i d'esbarjo, instruments i aparells de la llar, bancs i assegurances, papers i arts gràfiques són branques que concentren a l'eixample més d'un 40 per cent de les seves unitats—, però d'altra banda, la presència percentual de funcions bàsiques és també molt elevada. Aquest doble comportament s'explica per l'heterogeneïtat i grandor de l'àrea considerada. Si hom es fixa en les característiques de les seccions de districte on es dóna una màxima densitat de funcions i d'unitats (figures 23 i 24) hom pot comprovar com aquestes sí que realment poden definir-se com llocs centrals d'abast local i regional.

Així, una quarta part de les llicències corresponents a l'eixample es localitzen prop de la plaça de Ricard Viñes i la meitat d'aquestes en l'esmentada zona, en l'eix de Prat de la Riba i en les perllongacions a dreta i esquerra de l'eix comercial. Deu de les trenta seccions que s'han considerat eixample suposen un cinquè part de l'activitat total de Lleida. Pel nombre d'activitat, tres zones de l'eixample sumades s'igualen al centre regional. Pel nombre de funcions destaca l'àrea de Ricard Viñes amb 92 funcions diferents comptabilitzades, molt poc per sota del centre comercial i de negocis.

Ateses aquestes dades hom pot concloure que juntament amb el centre de caire regional més tradicional hom pot situar l'àrea de Ricard Viñes, amb la meitat d'unitats funcionals però amb una diversificació pràcticament idèntica. Les altres dues àrees considerades de l'eixample hom tendeix a situar-les com perllongacions del centre comercial.

Per a fer una caracterització dels graons intermedis i baixos de la jerarquia intraurbana, s'han comptabilitzat les funcions més nombroses en aquests barris i s'han comparat entre ells i entre les dues àrees del cim de la jerarquia. Els resultats mostren per a tots els barris que cinc activitats bàsiques superen sempre el 60 per cent de l'activitat global a cada àrea (a diferència de les dues àrees del cim on no arriben al 50 per cent). Una anàlisi més detallada permet una caracterització desagregada. El primer a considerar és que a tots els barris la branca comercial amb més pes és l'alimentària situant-se, per terme mitjà, en una quarta part de l'activitat total. En segon lloc, cal entendre la dualitat que es dona en algunes branques que compten amb establiments de serveis bàsics en algunes àrees i que ho són d'activitat central en altres. Això és clar al sector del vestit, calçat i lligadures, amb presència important a tot arreu. És clar, però, el diferent caire que aquest conjunt d'activitats adquireix a les àrees centrals i a la perifèria. A l'eix comercial, la branca suposa el percentatge més elevat de totes les considerades bàsiques i, també, el més elevat respecte de les altres àrees de la ciutat, havent-la de definir, en aquest cas com activitat central i, pels altres barris, com activitat primària. Un lloc on hi cap una certa ambigüitat és al barri vell no comercial. Allí el vestit, calçat i lligadures suposen un 15 per cent de l'activitat, un percentatge més alt que a la resta dels barris. Això pot explicar-se des de dos punts de vista diferents. El primer, la consideració de l'àrea amb una certa tradició comercial; el segon, la proximitat al centre comercial de la ciutat, del qual se'n beneficia. Aquest segon punt queda recolzat amb altres paràmetres d'activitat (per exemple, l'activitat professional suposa un 10%, quan als altres barris és pràcticament inexistent o amb percentatges mínims) mentre que el primer ajuda a diferenciar el tipus de comerç específic de la zona, que com és sabut pot qualificar-se, en bona part dels casos, de molt poc renovat, per no dir obsolet.

El Cap-Pont i la Mariola-Sta. Maria de Gardeny tot i destacar pel nombre de funcions, no ho fa per la distribució d'aquestes per sectors. Cal destacar simplement el gran potencial demogràfic d'ambdós barris, la qual cosa explicaria la diversificació de funcions, i alguna especialització, com és el cas de l'automòbil al primer. Aquestes especialitzacions puntuals són presents a d'altres barris de la ciutat. Pardinyes, a més a més del ja assenyalat comerç a l'engròs pot considerar-se especialitzat en recaders i en activitats de transports; a Balàfia cal considerar, per exemple, la venda de mobles i la reparació d'automòbil pesant.

Per cloure aquest article i com a resum de l'exposat cal fer dues consideracions: la primera, la constatació del tall clar existent entre centre comercial i de negocis i eixample d'una banda i barris de l'altra. Quant a importància percentual pot dir-se que als primers hom hi troba més funcions, més activitats i percentualment moltes funcions centrals i poques que no ho són. A la resta de la ciutat, amb un menor nombre de funcions i d'activitats, percentualment les funcions majoritàries són sempre d'activitats primàries.

En segon lloc, cal assenyalat la potencialitat demostrada per una àrea urbana que se situa, pel nombre de funcions, per la seva diversificació i caire central, molt poc per sota del centre comercial i de negocis. La caracterització de l'estructura comercial de l'àrea de Ricard Viñes necessita d'una anàlisi més detallada i qualificada però hom pot ja plantejar-se unes preguntes de futur: Caldrà parlar d'una nova àrea d'abast regional? Fins quin punt centre tradicional i nou centre entraran en un futur proper en competència i confrontació? Quines han de ser les polítiques comercials urbanes, de contenció de l'àrea, de potenciament definitiva, d'especialització diferenciada del centre tradicional?

Plànol de la ciutat de Lleida
Seccions de Districte

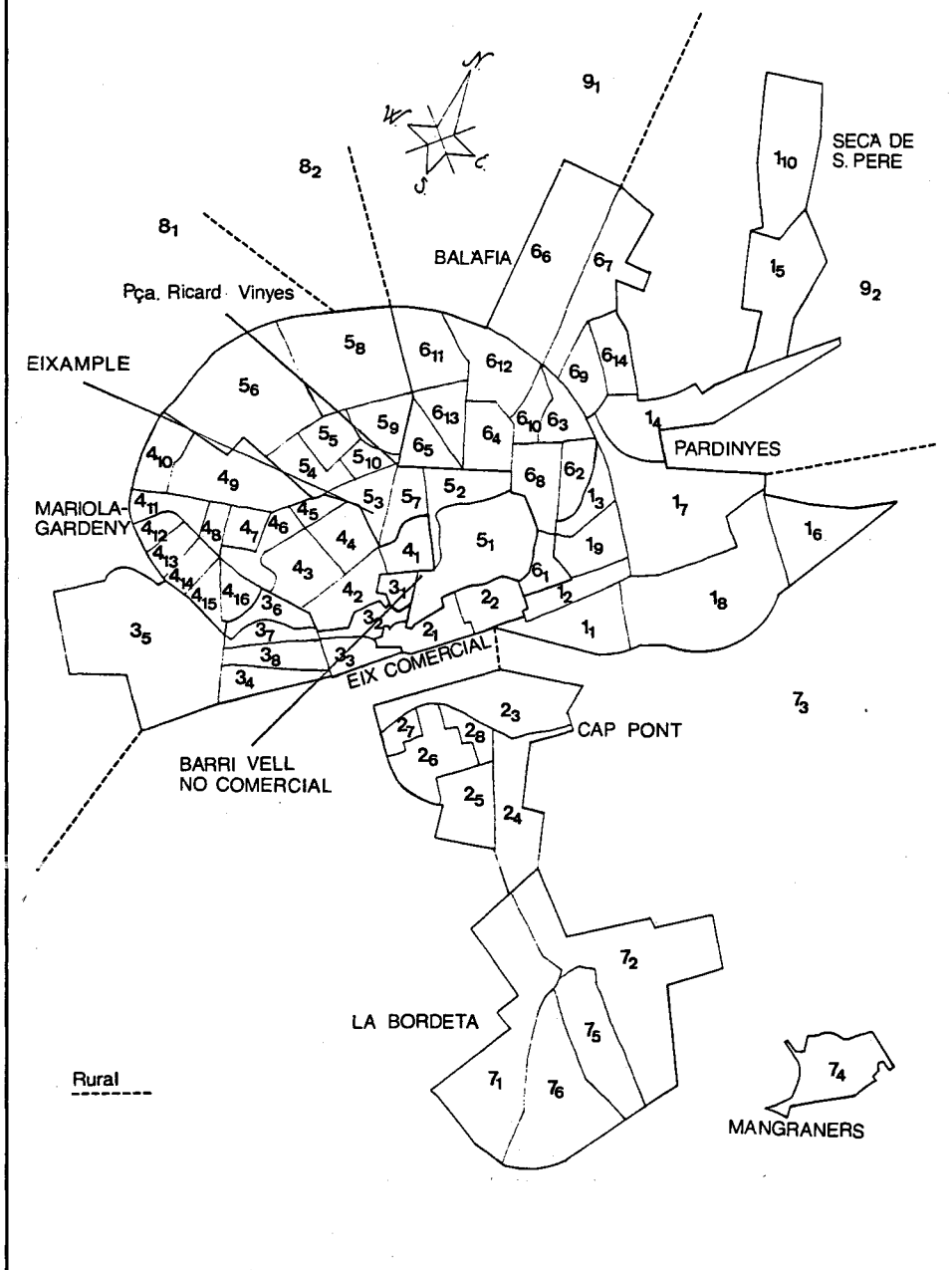
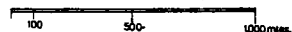

Fig. 25. Mapa base de les seccions censals i localització de les àrees citades.

Notes

¹ Ponència presentada a la IV Setmana d'Estudis Urbans a Lleida: Ciutat, Comerç i Urbanisme Comercial (juny de 1989). La recollida de dades i primera elaboració fou realitzada en un seminari del curs 1988-89 dins l'assignatura Anàlisi Urbana, en què participaren una trentena d'estudiants. La síntesi de les dades i la redacció final ha estat realitzada per Xavier Calomarde i Burgaleta, Vicent Colom i Mas, Ramon Jofre i Ruiz, Maribel Jové i Graells, Alex Oró i Solé, Vicent Perpinyà i Pociello, Teresa Sanz Cros i Joan Vilagrassa i Ibarz. Aquest darrer ha estat el director i coordinador del treball

Bibliografia

- BERRY, B.J.L., 1967, *Geografía de los centros de mercado y distribución al por menor*, Barcelona, ed. Vicens Vives, 1971.
- CALVO, F. & HERIN, R., 1985, *Murcia. Geoscopia de una ciudad española a fines del siglo XX*, Murcia, Universidad de Murcia y Ayuntamiento de Murcia.
- CAPEL, H., 1968, *Estructura funcional de las ciudades españolas en 1950*, Revista de Geografía, vol II, núm. 2, pàg. 93-129
- CARTER, H., 1981, *El estudio de la geografía urbana*, Madrid, Instituto de Estudios de la Administración Local, 1983.
- ESCOLANO, S., 1985, *Comercio y territorio en Aragón. Evolución del comercio minorista*, Zaragoza, Instituto Fernando El Católico.
- FERRER, E., 1973, *Centros de actividad en Barcelona*, in Economía regional de España, Madrid, ed. Moneda y Crédito, vol. I, pàg. 390-419.
- GARCÍA, A., 1987, *La llicència fiscal com a font d'estudi de les funcions urbanes: la seva aplicació a la ciutat de Tortosa*, in Les ciutats petites i mitjanes a Catalunya. Evolució recent i problemàtica actual, Barcelona, Institut Cartogràfic de Catalunya, pàg. 595-605.
- MARTÍNEZ, Ll. (director), 1984, *L'estructura comercial de Lleida*, estudi encarregat per l'Exc. Ajuntament de Lleida, IV vols. mecanografiats.
- PAGÈS, S. & BRAÑAS, J.M., 1983, *El comerç interior* in L'economia de Catalunya d'avui i de demà, Barcelona, Banc de Bilbao, pàg. 221-65.
- REIS, D. & FONSECA, M.L., 1981, *Caldas da Rainha. Estructura funcional e áreas sociais*. Lisboa, Universidade de Lisboa.